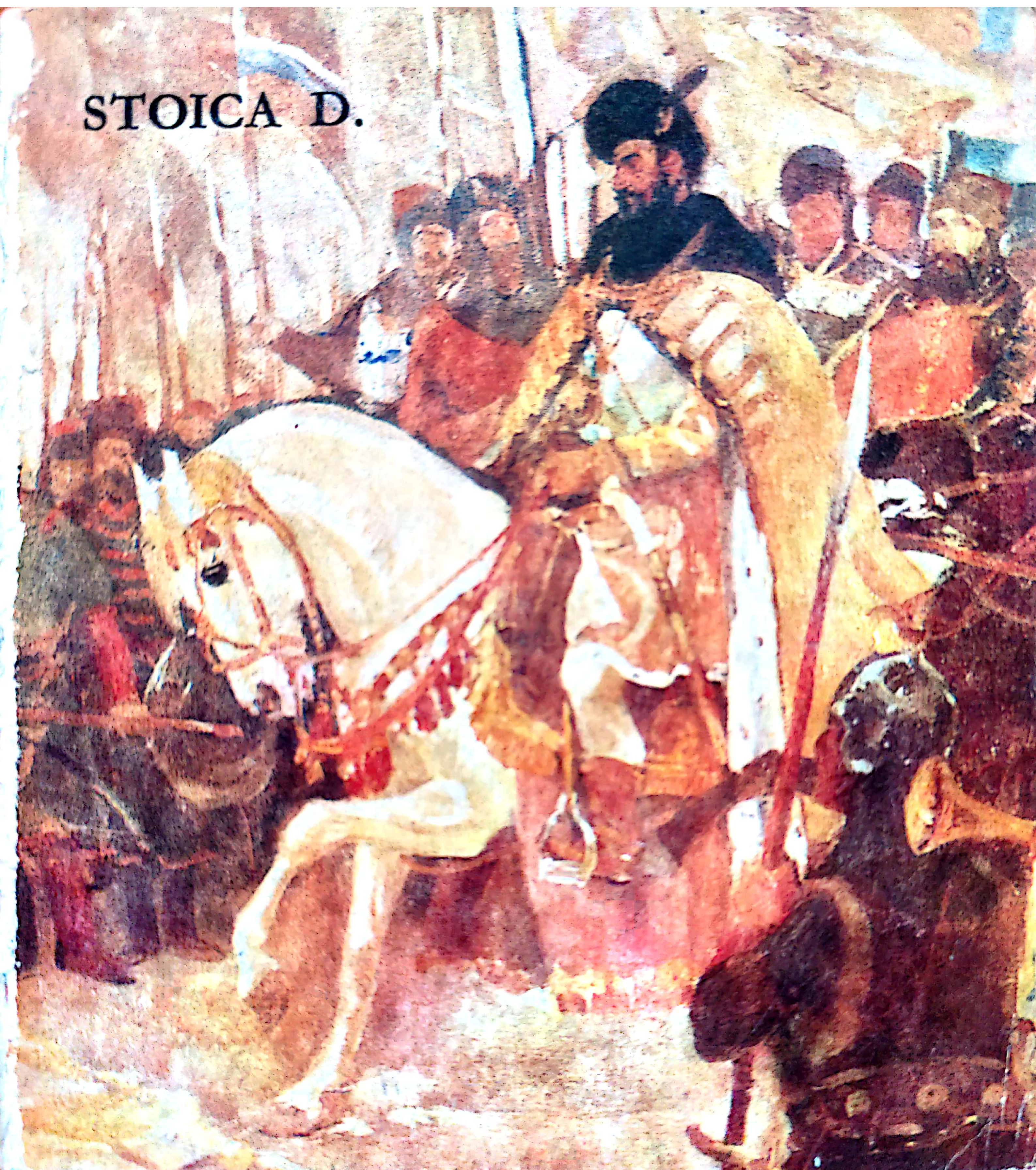
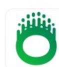

STOICA D.

PAUL REZEANU

STOICA D.

EDITURA MERIDIANE
1990

Diapozitive color:
ALEXANDRU COMĂNESCU
SORIN COMĂNESCU

Redactor:
DAN PINETA
Tehnoredactor:
DOINA ELENA PODARU

ISBN 973–33–0049–7

Deşi la un moment dat Stoica Dumitrescu — sau Stoica D., cum obişnuia să semneze — a fost un pictor foarte cunoscut, multe din tablourile sale bucurîndu-se de o popularitate puţin obişnuită, el este astăzi aproape uitat. Au dispărut aproape toţi cei care au învăţat cîndva după manualele ilustrate de el, sau care îi apreciaseră şi îi cumpăraseră tablourile. Puţine dintre tablourile sale se mai află în expunere permanentă în muzeele din ţară, iar în literatura de specialitate, din ultimul sfert de veac, numele său este amintit tot mai rar. Pictura sa de inspiraţie istorică, ori cea în care calul ocupă un loc important în cadrul tabloului, precum şi modalitatea sa de exprimare artistică, par azi, multora, anacronice. Cei mai mulţi critici şi istorici de artă contemporani gîndesc şi au acum puncte de vedere total diferite faţă de genul respectiv de pictură. Cu toate acestea Stoica Dumitrescu reprezintă, în istoria artei plastice româneşti, un caz aparte, o pagină peste care, credem, nu se poate şi nu trebuie să se treacă . . .

Pictorul Stoica Dumitrescu, pe numele său adevărat Ştefan Stoica I. Dumitrescu, s-a născut la 11 mai 1886 (stil vechi), în comuna Zănoaga, din fostul judeţ Romanaţi, azi Dolj. A fost fiul Ioanei (născută Georgescu) şi al lui Ion Dumitrescu, de profesie învăţător. Talentul artistic l-a moştenit, probabil, de la tatăl său, bun caligraf, desenator şi cîntăreţ la vioară şi caval.

Primele două clase primare le-a urmat în satul natal, iar următoarele două la Craiova, întrucît unchiul său, institutorul Ioan Georgescu, îi descoperise uşurinţa cu care reproducea ilustraţiile din manualele şcolare şi aceea de a executa portrete uimitor de asemănătoare cu modelele. Acesta este momentul cînd, din modestie, începe să-şi semneze « lucrările » Stoica D. Şi aşa le-a semnat, apoi, toată viaţa. [1]

După terminarea şcolii primare Stoica Dumitrescu s-a înscris la liceul « Carol I » din Craiova. Înfiinţat în anul 1826, sub denumirea de Şcoala Centrală din Craiova, acesta fusese prima instituţie de învăţămînt din Oltenia şi a doua în ţară, cu limba de predare română. Şcoala găzduise, între 13—15 iunie 1848, sediul guvernului revoluţionar provizoriu al Ţării Româ-

nești, iar apoi, în octombrie 1857, în fața sa se jucase « Hora Unirii », scenă ce-l impresionase puternic pe Theodor Aman și-l determinase să picteze celebrul tablou. Vechea clădire nu mai era însă corespunzătoare noilor cerințe. Din acest motiv, între 1893—1895, se construise alta, impunătoare, demnă de a fi cea mai importantă instituție de învățămînt din Oltenia. Aici a intrat deci, în 1896, elev, Stoica Dumitrescu. Din păcate n-a urmat decît două clase, pe ultima nereușind s-o absolvească din cauza neprezentării la corigența la matematică. În cei doi ani de liceu, dacă la celelalte obiecte mersese cum mersese, la desen strălucise. Avusese, e drept, noroc de un profesor excelent, Iuliu Goșanec — ceh de origine, fost absolvent al Școlii de Arte Frumoase din București și elev al lui G. Dem. Mirea —, care-i descoperise repede aptitudinile excepționale și-l îndrumase îndeaproape. [2] În vara anului 1898, cînd ar fi trebuit să-și pregătească corigența la matematică, el s-a apucat să ajute la pictarea bisericii din comuna Robănești. La vîrsta de opt-nouă ani, prin 1894—1895, mai făcuse el lucrul acesta la biserica din comuna natală, Zănoaga, dar acum, în comuna vecină, îi uimea pe meșterii zugravi cu talentul său. Așa a abandonat Stoica Dumitrescu cursurile liceului. A rămas apoi un an acasă, spre supărarea părinților. În timpul acesta a umplut caiete întregi cu desene și a pictat icoane. În vara anului 1899 s-a înființat însă lîngă Corabia, în comuna Vișina, o școală elementară de meserii, cu o secție de pictură și sculptură. Aflînd de aceasta, învățătorul Ion Dumitrescu și-a trimis fiul acolo. Din păcate școala ducea lipsă de profesori, iar la secția sa Stoica Dumitrescu era elev și profesor în același timp.

În toamna acelui an viitorul pictor a întîlnit, în « Gazeta săteanului », portretul lui Spiru Haret. Cum chipul ministrului școalelor de atunci l-a atras, Stoica Dumitrescu s-a hotărît să facă portretul acestuia în ulei, în mărime naturală. Asemănarea era izbitoare, directorul școlii a fost încîntat. Înrămat, tabloul a fost atîrnat pe peretele unei clase și toată lumea era mîndră de el. Întîmplarea a făcut ca spre sfîrșitul primăverii anului următor, la Caracal, să vină chiar Spiru Haret, la o întîlnire cu cadrele didactice din județ. Directorul școlii din Vișina a luat atunci, cu el, tabloul lui Stoica, cu intenția de a-l arăta și a-l dărui ministrului, vorbindu-i de bunul mers al instituției ce conducea. Dar Spiru Haret a privit tabloul, l-a apreciat și apoi i-a recomandat directorului să-și trimită elevul la o școală superioară, pentru ca talentul său să nu se irosească în van. Așa a ajuns Stoica Dumitrescu, în toamna anului 1900, să meargă la studii la București.

Cu maldărul de schițe și « tablouri » în brațe s-a prezentat după multe căutări, în fața lui G. Dem. Mirea. Prestigiosul profesor și director al Școlii de bele-arte le-a privit cu răbdare și interes, apoi, întrucît cursurile începuseră deja, l-a admis ca supranumerar. Întîmplarea a făcut să nimerească în

clasa profesorului Ipolit Strîmbulescu. Cum a fost bine îndrumat și a lucrat cu seriozitate, el a reușit să obțină, la sfîrșitul primului trimestru, « mențiune », fapt ce i-a permis să fie înscris ca elev « frecvent » în anul întîi al școlii.

În timpul studiilor la Școala de bele-arte din București, între 1900—1905, Stoica Dumitrescu a fost coleg cu Ionel Ioanid, Grigore Manea, Paul Molda, Nicolae Dărăscu, Alexandru Severin, Dimitrie Norocea, Tomescu, D. Boicescu ș.a. Cum familia sa era săracă și numeroasă a trebuit să se întrețină singur. Pentru aceasta a executat la comandă — ca și alți colegi ai săi, care nu dispuneau de mijloace materiale — tablouri-cópii după litografii, iar în vara anului 1904 a pictat singur biserica din comuna Leu, județul Dolj, pe autorizația profesorului craiovean Nicolae Rădulescu. [3] Tot în același an a debutat la Expoziția Societății « Tinerimea Artistică ». A expus atunci trei lucrări: *Strigoii* (nr. 166) — inspirată de poezia cu același titlu de Mihail Eminescu —, *Ștefan cel Mare și Sihastrul* (nr. 167) și *Pîndarul* (nr. 168), care « sînt lucrări ce se remarcă prin desen corect și precis ». [4] În anul următor, 1905, el a absolvit, cu « Medalie de argint », cursurile Școlii de bele-arte. Avea 19 ani. Era foarte tînăr, talentat și indiscutabil o promisiune a artei plastice românești.

Se obișnuia, pe atunci, ca absolvenților Școlii de bele-arte să li se organizeze o expoziție la Ateneul Român, pentru ca acei ce se interesau de artă să poată vedea roadele școlii și să cunoască pe cei ce pășeau în viața artistică a țării. Stoica Dumitrescu a expus atunci și el. Cu acel prilej Léo Bachelin i-a remarcat talentul într-un articol pe care l-a publicat în ziarul « La Roumanie ». Cînteva luni mai tîrziu, sau mai exact spre sfîrșitul anului 1905, profesorul arhitect George Sterian l-a angajat ca funcționar la « Casa Artei » [5]. Stoica Dumitrescu avea, în felul acesta, pentru prima oară, o situație sigură. Cum obligațiile sale de serviciu nu erau prea mari, tînărul absolvent de bele-arte avea suficient timp să lucreze și pentru el, sau să execute desene pentru revista « Arhitectura », a cărei apariție a avut loc la începutul anului 1906. [6] Primită cu interes, noua publicație se remarcă prin conținutul articolelor sale și printr-o ținută grafică deosebită. Ajunsă și-n mîna profesorului Nicolae Iorga, acesta s-a interesat de autorul desenelor monumentelor istorice și arhitectonice prezentate și l-a rugat pe profesorul Ion Lepădatu să i-l găsească. « Cu ochiul său de expert Iorga văzuse în trăsăturile de peniță ale tînărului artist . . . pe omul care-i trebuia pentru scopurile lui cultural-propagandiste și pentru reînvierea prin imagini a istoriei poporului român ». [7] Așa a devenit pictorul Stoica Dumitrescu colaborator și mai tîrziu prieten apropiat al marelui cărturar.

Pasiunea arzătoare pentru istoria neamului nostru pictorul a prins-o de la profesorul Nicolae Iorga. Acesta i-a insuflat dragostea pentru trecutul

istoric al poporului român, acesta i-a pus în mîini diferite cărți de istorie, i-a sugerat subiecte, teme.

Colaborarea pictorului cu Iorga a debutat cu executarea frontispiciului primului număr al revistei « Neamul românesc», din 1906. A urmat apoi cel al revistelor « Floarea dorurilor» — inspirat din vechi hrisoave — și « Sămănătorul». Vignetele și desenele sale înfrumusețau, de asemenea, paginile acestor reviste. Iorga i-a cerut apoi să-i deseneze coperți sau să-i ilustreze cărțile pe care le publica la Vălenii de Munte. Docil, Stoica se executa. Ce făcea era pe gustul profesorului. De altfel, la Vălenii de Munte, în casa acestuia, era considerat un adevărat membru al familiei. La București, sau prin alte locuri în țară, Iorga îi cerea să-l însoțească. Pe străzi, prin anticariate, prin redacții — unde a cunoscut pe Șt. O. Iosif, Dimitrie Anghel, Alexandru Vlahuță, Zaharia Bîrsan, Emil Gîrleanu, Mihail Sadoveanu ș.a., cărora le-a făcut portrete și ilustrații pentru cărțile ce le publicau — sau pînă la universitate, profesorul îl purta după sine. Era unul dintre interlocutorii săi favoriți.

În 1907—1908 Stoica și-a făcut stagiul militar la Regimentul 21 infanterie. Cum comandantul și toți ofițerii știau că lucrează pentru Iorga, pictorul avea program special.

Publicarea de către Ministerul Instrucțiunii Publice, la începutul anului 1908, a unui concurs pentru o bursă de pictură în străinătate, i-a oferit lui Stoica Dumitrescu ocazia de a se evidenția. În unanimitate, comisia de examinare a lucrărilor prezentate de concurenți i-a acordat bursa. Dar, ghinion! În bugetul statului nu s-a mai găsit suma necesară... Întîmplarea a făcut însă ca în vara aceluiași an să se deschidă testamentul lui Nicolae Grigorescu. Cum acesta prevedea acordarea unei burse, timp de cinci ani, unui tînăr pictor, lui Stoica Dumitrescu i s-a oferit o șansă neașteptată. În primăvara anului următor are loc concursul pentru « Bursa N. Grigorescu». Au concurat, alături de Stoica, Alexandru Romano, Ștefan Dimitrescu, D. Brăescu ș.a. În total unsprezece candidați. Subiectul dat a fost « Rodica», mai exact versurile: « Juna Rodica voioasă trece / Purtînd cofița cu apă rece ... », din celebra poezie a lui Vasile Alecsandri. Stoica a pictat o tînără fată de la țară, înaltă, suplă, îmbrăcată în costum popular românesc, mergînd cu cofița pe o uliță de sat. Comisia i-a acordat bursa. Manevre politice au dus însă la anularea concursului pe motiv că subiectul dat a fost prea ușor. În realitate, oficialitățile urmăreau ca bursa s-o obțină Alexandru Romano. Noul concurs a avut ca subiect compoziția « La baie» — deci nuduri, o temă cu care Alexandru Romano era familiarizat. Au participat aceiași candidați.[8] Stoica a realizat de data aceasta o compoziție amplă, cu personaje — cîțiva copii scăldîndu-se vara, la țară — prezentate în atitudini firești, scena în ansamblu fiind interpretată de pictor surprinzător de plastic. Comisia, care pe lîngă

pictorii G. Dem. Mirea, Costin Petrescu și Ipolit Strîmbulescu, cuprindea de data aceasta și pe Bogdan Petriceicu Hașdeu și Spiru Haret, l-a declarat din nou cîștigător. Astfel, Stoica Dumitrescu a devenit primul beneficiar al « Bursei N. Grigorescu ».

Între timp, însă, în vara anului 1908, el pictase biserica din comuna Moara Domnească, de lîngă București, nou construită de arhitectul Grigore Cerchez, iar în vara anului 1909, pe cea din comuna Traian, județul Roman. Cu ceva bani puși deoparte din aceste lucrări și cu bursa ce urma s-o primească timp de cinci ani Stoica a luat, în toamna aceluiași an, drumul Münchenului, pentru perfecționare. În urma sa lăsa, pe lîngă altele, regretul că trebuia să se despartă, timp mai îndelungat, de profesorul N. Iorga.

Ajuns în capitala Bavariei tînărul Stoica Dumitrescu s-a înscris la Kunstakademie. Acolo a întîlnit pe Nicolae Mantu, Grigore Manea, Nicolae Tonitza, Marius Bunescu, Grigore Negoșeanu, Gheorghe Ionescu, Constantin Bacalu ș. a., o adevărată colonie de studenți români. Ca și aceștia, el a trebuit să dea examen de admitere. Tema de concurs a fost desenarea unui « cap » și a unui « nud », după modele vii, într-un timp măsurat. Cum erau mai multe modele și timpul acordat destul de mare, Stoica a desenat mai multe capete și mai multe nuduri privite din diferite poziții. Excelenta lor execuție a uimit pe examinatori. La Kunstakademie studentul admis avea posibilitatea ca în urma unui alt concurs să-și aleagă profesorul cu care să lucreze, în funcție de direcția în care dorea să se specializeze. Cum Stoica intenționa să se profileze pe compoziții istorice, inspirate din trecutul nostru de luptă — aceasta fiind linia pe care i-o indicase și N. Iorga — el trebuia să știe să deseneze foarte bine caii. Acest superb animal a fost prezent și a jucat, e știut lucrul acesta, un rol important în viața de zi cu zi a poporului român. Și mai era ceva. El, Stoica Dumitrescu, era beneficiarul primei burse Grigorescu. O voce tainică îi spunea că dacă maestrul de la Cîmpina fusese neîntrecut în pictarea boului, el trebuia să fie neîntrecut în pictarea calului. . . Acestea au fost deci motivele care l-au determinat să opteze pentru clasa profesorului Angelo Ianco, reputat pictor animalier și de scene istorice, profesor celebru și prin faptul că cerea ca desenul să fie foarte exact, neadmițînd nici o aproximație, nici o abatere, nici un arbitrar în proporții, în perspective, în umbre, în veridicul subiectului, în sfîrșit, nici o fantezie.

Sub îndrumarea acestuia Stoica a lucrat aproape doi ani, mai exact între 1909—1911. În acest timp el și-a perfecționat desenul și a învățat, mai ales, să picteze cai. Realizarea solidă a formelor și închegarea armonioasă, echilibrată, a unei compoziții, cît și preocuparea de a stăpîni resursele culorii, au fost, de asemenea, permanent în atenția sa.

După patru semestre la Kunstakademie, Stoica D. a renunțat la frecventarea cursurilor. Profesorul Angelo Ianco, de care între timp se apropiase foarte mult, nu mai avea ce să-l învețe. Românul era, se putea spune, un pictor format. Din acest motiv, de acum încolo, va lucra singur, în atelierul său. Între timp, trebuie să amintim că el expusese la München, la Kunst Verein, iar în țară continuase să trimită anual lucrări la « Tinerimea Artistică » — fapt ce-i crease un oarecare nume și îl impusese atenției colecționarilor. Mai mult, la Salonul oficial din 1909, la București, a obținut Premiul III.

La München, Stoica D. a stat aproape cinci ani. Cea mai mare parte din acest timp și-a dedicat-o studiului și lucrului. Dintre tablourile executate de el în perioada müncheneză le amintim doar pe cele intitulate *La răscruci*, *Studiu de portret*, *In oglindă* [9], *Într-acolo*, *Fata cu flori*, *Fată citind* [10], *Lucrători* [11], *Bătrîna din pădure*, *Fetiță pe gînduri* [12], precum și compozițiile istorice *Stejarul din Borzești* [13], *Intrarea triumfală a lui Mihai Viteazul în Alba Iulia* [14], *Dragoș Vodă la vînătoare* [15], *Vlad Țepeș*, *De pe vremuri* [16], *Daniil Sihastru cu Ștefan cel Mare* [17], *Intrarea lui Ștefan cel Mare în Cetatea Neamțului*, *Ștefan cel Mare primind soli tătari*, *Movila lui Burcel și Ștefan cel Mare*, *Urmărirea lui Ieremia Golia de către Nicoară Potcoavă*, *Mihai Viteazul la masă cu căpitanii săi*, *Uciderea lui Mihai Viteazul*, *Moartea lui Decebal* [18] ș. a.

Munca intensă i-a fost însă întreruptă de cel de-al doilea război balcanic. Mobilizat, Stoica D. a făcut campania alături de profesorul N. Iorga. Vechile relații de prietenie și colaborare dintre ei au fost reluate în cele cîteva luni petrecute alături. Amintim, de asemenea, faptul că în vara acelui an, 1913, pictorul a colaborat la revista « Flacăra », publicînd mai multe desene și că la Salonul oficial a obținut Premiul II pentru tabloul *Intrarea triumfală a lui Mihai Viteazul în Alba Iulia*. După terminarea războiului și încheierea păcii de la București, pictorul s-a reîntors imediat la München. N-a mai apucat însă să lucreze decît pînă în vara anului 1914. Izbucnirea primului război mondial l-a silit să pună capăt perioadei mücheneze și să se înapoieze precipitat în țară. A luat cu el atunci ce a putut, o mare cantitate de lucrări și materiale de pictură rămînînd în atelierul de acolo, în speranța că proprietarul casei i le va trimite. Nu le-a mai văzut niciodată.

Stabilit la București, pictorul Stoica D. a continuat să lucreze cu toată seriozitatea. Trebuia să-și asigure existența, dar și să se afirme ca artist. Pentru aceasta a ilustrat cărți școlare, diferite romane istorice și reviste, sau a expus la « Tinerimea Artistică » și la Salonul oficial. Mai mult, în toamna anului 1915 și-a deschis la București, în sala « Minerva », prima expoziție personală. A avut un succes răsunător. Presa românească a vremii, din care amintim doar « Universul literar », « Revista idealistă », « Drum drept » [19], precum și publicațiile străine « L'art et les Artistes », « The Studio » [20] ș.a.,

s-a ocupat în mod special de expoziţia sa, remarcînd faptul că Stoica D. este un « admirabil animalier», că « ştie că picteze ca nimeni altul caii» [21], că « a înfăţişat în mod excelent chipul ţăranului . . . preocupat de nevoile lui zilnice» [22], sau evidenţiindu-i talentul de portretist şi pictor de compoziţii istorice. « Lucrările lui denotă mult talent şi o pregătire serioasă» [23], iar « coloritul său este viu şi variat» [24].

Tot în cursul anului 1915 pictorul Stoica D. a ilustrat o nouă ediţie a poeziilor lui Mihail Eminescu [25], a expus la « Cenaclul idealiştilor» [26], iar în prima parte a anului 1916, a expus la « Tinerimea Artistică» şi la Salonul oficial de la Bucureşti [27]. Dar anii aceştia de muncă intensă, de zbucium, de luptă pentru un loc în arta românească i-au fost întrerupţi de intrarea ţării, în vara anului 1916, în războiul mondial. Concentrat încă de la sfîrşitul primăverii, pictorul a fost mobilizat şi trimis pe frontul din Dobrogea. În luptele de la Turtucaia, Stoica D. a fost rănit de trei ori, iar viaţa i-a fost salvată — cum avea să mărturisească ceva mai tîrziu — de carnetul de schiţe aflat în buzunarul tunicii. Evacuat cu ultimul ponton, peste Dunăre, a fost internat la Bucureşti, în spitalul doctorului Dimitrie Gerota, fostul său profesor de anatomie artistică. Îngrijit cu atenţie, pictorul era încă nevindecat complet cînd s-a primit ordinul de retragere spre Moldova. Era o toamnă rece, ploioasă. Pierdut în nesfîrşitele convoaie de refugiaţi, sublocotenentul Stoica D. vedea şi trăia drama a mii şi mii de oameni. Ca artist nu putea să rămînă insensibil. De aceea, cînd avea posibilitatea, suprindea în schiţe fugare scene ale refugiului, schiţe pe care apoi le-a folosit la realizarea unor compoziţii pe această temă. După ce rănile i s-au vindecat, pictorul a plecat din nou pe front, în vara anului următor. A luptat în linia întîi, pe frontul din Moldova. În clipele de răgaz a desenat, aşa că din cînd în cînd, a putut trimite, spre publicare, ziarului « România» imagini de pe cîmpul de luptă.

Formarea echipei de artişti plastici de pe lîngă Marele Cartier General al Armatei, în vederea executării unor lucrări care să prezinte eroismul armatei române într-un viitor muzeu naţional militar [28], i-a oferit lui Stoica D. posibilitatea de a schimba arma cu pensula. Generalul Prezan i-a încredinţat atunci sarcina să formeze şi să întocmească programul de lucru al echipei de artişti plastici [29]. Ca şi ceilalţi colegi ai săi — Camil Ressu, I. Theodorescu-Sion, Oscar Han, Cornel Medrea, Ion Jalea, Al. Severin, Nicolae Dărăscu, Ştefan Dimitrescu, Gh. Ionescu-Doru ş. a. — avansaţi la gradul de locotenenţi, Stoica D. a revenit la profesiunea sa. El a avut acum, în felul acesta, prilejul să execute o serie de compoziţii care să pună în evidenţă calităţile sale de pictor bataist. Dotat pentru acest gen de pictură, Stoica D. s-a desfăşurat, ca şi în alte ocazii, pe suprafeţe mari de pînză, în care zeci de luptători, cai, armament şi crîmpeie din natură sînt surprinse într-un cadru compozi-

țional demn de remarcat. Inspirîndu-se din faptele de eroism ale ostașilor români, al căror martor ocular a fost, el a executat și apoi a prezentat la Expoziția de pictură și sculptură a artiștilor mobilizați, care a avut loc la Iași, în primăvara anului 1918, trei tablouri: *Capturarea unui convoi inamic*, *Din luptele de la Turtucaia* și *Lupta de la Mărășești*[30]. Lucrările au plăcut, s-au impus în expoziție. De aceea, probabil, N. Iorga a scris și publicat un articol special, intitulat *Trei scene de război ale pictorului D. Stoica*[31]. Succesul moral și material — în beneficiul spitalelor de război — a fost remarcat de presa vremii[32].

Tot în acele luni, Stoica D. a pictat tablourile *O luptă prin Gorj* (2×2 m), *Soldați în jurul focului* (1,70×1 m) precum și mai multe portrete de ofițeri și ostași care s-au remarcat prin fapte de arme deosebite[33].

După terminarea războiului pictorul s-a întors la București, în toamna anului 1918, o dată cu armata română. Peste cîteva luni el avea însă să plece în Italia, la Milano, trimis de statul român, pentru a supraveghea tipărirea în condiții grafice de excepție, în 300.000 de exemplare, a *Diplomei eroilor morți în război*. Pentru această diplomă artistul realizase o compoziție cuprinzînd stema țării și o scenă de război, încadrată într-un chenar pe care erau înscrise localitățile în care armata română a purtat lupte mai importante.

Din Italia, Stoica D. a plecat în Franța. Guvernul român îl însărcinase să execute la secția română de la Musée de l'Histoire de la Guerre, înființat în 1917 la Paris, cîteva tablouri care să ilustreze participarea țării noastre, alături de Franța, la războiul mondial. Astfel acolo a pictat *Luptele de la Mărășești*, *Moartea eroică a profesorului Ion Grămadă*, *O înaltă inspecție în tranșeele din prima linie*, *Ecaterina Teodoroiu* și alte cîteva scene care fac cinste vitejiei românești. Alături de tablourile lui Stoica se afla sculptura în marmură *Prăbușirea unui atelaj de artilerie*, executată de Chipăruș. La inaugurarea muzeului, secția română (aflată între cea italiană și iugoslavă, care prezentau numai portrete de comandanți și ostași)[34], a fost considerată ca una din cele mai reușite. Presa străină a remarcat și elogiat, cu acel prilej, lucrările celor doi artiști români.[35]

În a doua parte a anului 1920, după un an și jumătate de misiuni în străinătate, Stoica D. s-a înapoiat în patrie. Dusese la bun sfîrșit însărcinările primite. Între timp vizitase numeroase muzee, expoziții, cunoscuse Italia și Franța, executase și alte lucrări pe care le-a adus acum acasă. În țară, pictorul s-a angajat la Editura « Cartea Românească », să ilustreze cîteva din cărțile ce se publicau în acei ani: romanele istorice ale lui Mihail Sadoveanu, povestirile lui Ion Creangă și Petre Ispirescu ș.a. Totodată el primea și un atelier la mansarda clădirii editurii. Spațios și luminos, acesta îi oferea posibilitatea să execute tablouri de mari dimensiuni. Pasiunea sa pentru istoria patriei, încurajările continue, în această direcție, din partea profesorului

N. Iorga şi comenzile primite din partea Muzeului Militar, l-au mobilizat la realizarea a numeroase compoziţii istorice. Pe timpul verii, Stoica D. pleca să lucreze în Moldova, în comunele Epureni şi Murgeni (judeţul Vaslui), sau la Putna. Sînt poate anii cei mai fructuoşi din cariera sa artistică, sînt anii în care au fost executate multe tablouri inspirate din istoria zbuciumată a Moldovei lui Ştefan cel Mare.

Din primăvara anului 1924, Stoica a început să se prezinte cîţiva ani la rînd, în faţa publicului bucureştean, cu expoziţii personale. Găzduite de sala de la Editura « Cartea Românească », expoziţiile sale din anii 1924, 1925, 1926, 1927 şi 1929 s-au bucurat de un real succes moral şi material. În aceiaşi ani a expus şi la Salonul oficial şi la « Tinerimea Artistică ».

La expoziţiile personale din 1924 şi 1925, a expus mai ales lucrări reprezentînd scene de luptă inspirate din faptele de arme ale ostaşilor români în primul război mondial. Ca lucrări mai importante semnalăm prezenţa în expoziţii a tablourilor: *Doina în tranşee*, *Doina în retragere*, *Veşti de pe front* şi *Ştefan cel Mare la mănăstirea Putna* (4×3 m).

Expoziţia personală din februarie 1926 a cuprins compoziţii istorice, scene de gen inspirate din viaţa ţăranului nostru, peisaje şi portrete, în total 104 lucrări, pictură, desene, acuarele. Tablourile *Ştefan cel Mare alegînd locul pentru zidirea mănăstării Putna*, *Moartea domniţei Ruxandra*, *Barbu Lăutarul*, *Judecata lui Vlad Ţepeş*, *Din plăcerile lui Vlad Ţepeş*, *Ştefan cel Mare cu Vrîncioaia şi cei şapte feciori ai săi* au fost expuse atunci pentru prima dată. Limbajul artistic promovat de pictor relevă, ca şi în alte rînduri, un echilibru constructiv al planurilor, o ritmare puternică şi expresivă a volumelor. Cultivarea sentimentului patriotic şi lăudabila încercare de reconstituire a atmosferei istorice continuă să caracterizeze fiecare pictură istorică executată de el.

Amintim şi faptul că tot în anul 1926 criticul de artă Léo Bachelin a publicat la Editura « Cartea Românească » volumul *Esquise esthétique sur l'oeuvre du peintre Stoïca D.*, lucru mai puţin obişnuit, mai ales atunci cînd era vorba de un artist în viaţă.

În 1927 Stoica D. a avut două expoziţii personale. Astfel, în februarie, în sala de la Editura « Cartea Românească », a expus 82 de lucrări, iar în aprilie, la Craiova, în sala de la Prefectura judeţului Dolj, 66 pînze şi desene [36]. Ca de obicei, majoritatea lucrărilor expuse erau compoziţii inspirate « din istoria naţională, din viaţa satelor şi tîrgurilor româneşti, cu scene de război, populare, cîmpeneşti, petreceri, în care un element de seamă, aproape nelipsit este calul » [37]. Alături de acestea erau expuse « peisaje, portrete, capete de studiu » [38].

În acel an, Editura « Cartea Românească » a fost nevoită, din lipsă de spaţiu, să adauge cîteva etaje la vechicul edificiu. Pictorul a trebuit astfel să-şi

caute alt atelier. L-a găsit la Muzeul Militar, astfel incît vechea sa colaborare cu această instituţie a început să se intensifice. Pictorul primea comenzi pentru lucrări noi, cu temă dată, sau pentru restaurarea tablourilor care necesitau o asemenea operaţiune. Dintre numeroasele lucrări executate atunci de el, la cererea Muzeului Militar, amintim doar varianta de mari dimensiuni (7×4 m) a cunoscutului său tablou *Intrarea triumfală a lui Mihai Viteazul în Alba Iulia*. Executat în urmă cu mai bine de douăzeci de ani, tabloul se bucura la acea dată de o mare popularitate datorită faptului că fusese litografiat şi răspîndit prin diferite instituţii.

După ce a prezentat trei lucrări la Expoziţia retrospectivă a artelor plastice româneşti (decembrie 1927—ianuarie 1928)[39], pictorul Stoica a plecat în Dobrogea pentru documentare, în vederea executării unor lucrări inspirate din istoria acestei provincii. Noile tablouri — *Un războinic scit în recunoaştere*, *Oplit făcînd de gardă*, *Ovidiu în exil la Tomis*, *Fortăreaţa Heracleea în Dobrogea* ş.a. — au fost expuse alături de altele făcute mai-nainte — *Stejarul din Borzeşti*, *Luptă cu tătarii*, *Timuş cerînd mîna domniţei Ruxandra*, *Urmărirea lui Ieremia Golia*, *Proclamaţia de la Padeş* —, la expoziţia sa din februarie-martie 1929. Cuprinzînd aproape 200 de tablouri, expoziţia aceasta a fost poate cea mai importantă din cariera pictorului. Ea a atras, mai mult ca oricînd, atenţia publicului asupra sa, iar criticul de artă Léo Bachelin a publicat din nou, cu această ocazie, un amplu studiu asupra operei sale[40]. Redînd cu o forţă impresionantă evenimente importante din trecutul nostru istoric, Stoica D. surprinde, în acelaşi timp, în tablourile expuse, pagini pline de eroism din viaţa poporului nostru. Pictura sa viguroasă, tonică, contribuie de asemenea la întărirea impresiei favorabile.

Expoziţia personală din anul 1929 a fost, credem, punctul culminant al carierei pictorului. În anii următori, forţa şi calitatea picturii sale nu s-au mai ridicat decît rareori la nivelul acestor ani. De altfel, şi producţia sa a fost în continuă scădere. Totuşi, multe lucrări executate după 1930 mai păstrează calităţi remarcabile.

Noua perioadă a vieţii pictorului Stoica a fost dominată de activitatea depusă de el pentru Muzeul Militar din Bucureşti — al cărui salariat a şi devenit — şi a fost punctată de cîteva momente care merită totuşi a fi amintite. Astfel, în anul 1930 a pictat biserica din comuna Trestieni (judeţul Prahova), după care a plecat să lucreze la Sofia, unde a rămas mai bine de o jumătate de an, ca invitat personal al ambasadorului român acolo. Îl mai amintim, de asemenea, printre candidaţii la postul de profesor de pictură la Şcoala de arte frumoase din Iaşi, în 1933 — post ocupat, aşa cum se cunoaşte, de Nicolae Tonitza —, ca executant al picturii în frescă a celor patru laturi ale Turnului Primăriei de pe strada Banu Manta, din Bucureşti şi al unei

compoziţii decorative alegorice pe suprafaţa de peste o sută de metri pătraţi a unui plafon din fostul palat regal.

Anii au trecut apoi unul după altul, fără evenimente deosebite. Cu lucrările executate între timp şi-a deschis o expoziţie personală, în septembrie 1946, în sala de la « Universul ». Trecuseră 17 ani de la ultima sa prezentare în faţa publicului. Ba mai mult, în acest răstimp el nu mai participase la expoziţiile « Tinerimii Artistice », la Salonul oficial sau la altă formă de manifestare artistică. Mulţi se întrebau ce se întîmplase cu pictorul Stoica D., dacă mai trăia, dacă mai lucra . . . Revenit în atenţie el făcea acum dovada că timpul n-a trecut chiar în zadar, că a lucrat totuşi cu dragoste. Era însă un om ciudat, tăcut, retras, nu-i plăcea să fie în atenţie. Avea doar cîţiva prieteni. În tablourile sale trecutul nostru istoric şi legendar, ca şi scenele din cel de-al doilea război mondial, evocau şi acum momente în care eroii trăiau cu intensitate evenimentele. Un colorit viu şi o măiastră ştiinţă de redare a mişcării vin să susţină compoziţiile sale. Din lucrările expuse cu acel prilej amintim *În urmărirea duşmanului*, *Moartea lui Gelu*, *Lupta cu tătarii a lui Dan Căpitan de plai*, *Moartea lui Atila*, *Dimitrie Cantemir şi Miron Costin*, o altă variantă la *Nunta domniţei Ruxandra*, *Capturarea unei coloane de muniţii germane*, *Spre front*, *Ostaşi români în Munţii Tatra* ş.a.

După 1946 Stoica D. a fost şi mai prins de munca de restaurare a tablourilor aflate la Muzeul Militar din Bucureşti. Totuşi, din cînd în cînd, mai executa lucrări noi, din rîndul cărora amintim pe cele intitulate *La arat* şi *În ogradă*, ambele prezentate la Expoziţia Anuală de Stat a Artelor Plastice din 1953.

Bătrîn şi bolnav, pictorul lucrează din ce în ce mai puţin. Ultimul său tablou, *Predarea lui Osman Paşa* [41], a rămas neterminat.

La 20 decembrie 1956, pictorul Stoica D. a încetat din viaţă. În urma sa a lăsat însă o operă bogată, străbătută de la un capăt la altul de un cald mesaj patriotic.

* * *

Stoica D. a pictat, în cele peste cinci decenii de activitate artistică, compoziţii inspirate din momentele importante ale istoriei poporului nostru, scene de război — al căror contemporan şi uneori martor ocular a fost —, scene inspirate din viaţa ţăranilor, portrete şi foarte rar peisaje şi naturi moarte. N-a pictat alegorii, scene mitologice ori religioase. A fost apreciat ca artistul care a pictat, ca nimeni altul, în arta românească, calul.

În istoria artelor plastice româneşti, pictorul Stoica D. se înscrie, dacă nu ca cel mai important PICTOR DE COMPOZIŢII ISTORICE oricum ca unul din cei mai cunoscuţi. Bogata şi variata sa operă se distinge printr-o

serie de calități artistice care pun în umbră unele scăderi și slăbiciuni ale picturii sale.

Moștenirea sa artistică, îi dă dreptul la ocuparea unui loc onorabil în istoria picturii românești. Astfel, orice privire sumară aruncată asupra operei sale ne duce la concluzia că el a știut să evoce cu căldură mai ales întîmplări și momente din milenara noastră istorie. Deși lucrul acesta a mai fost făcut într-o măsură mai mică sau mai mare și de alți pictori înaintea sa — de exemplu Carol Valștain, Constantin Lecca, Theodor Aman, Sava Henția, Nicolae Grigorescu, G. Dem. Mirea, Apcar Baltazar, Costin Petrescu pentru a nu cita decît pe cei mai importanți — el a făcut-o parcă altfel. Încercarea de reconstituire fidelă a faptelor, a costumelor, a cadrului istoric presupune categoric o documentare serioasă. Prietenia cu N. Iorga i-a fost, desigur, de mare ajutor în acest sens, dar talentul și pregătirea sa profesională au fost, credem, hotărîtoare. Toate compozițiile sale istorice au la bază o merituoasă concepție asupra rolului și misiunii artei. Valoarea lor educativă este de aceea incontestabilă, ele contribuind ani și ani la rînd la sporirea conștiinței demnității noastre naționale.

Preferințele sale s-au îndreptat îndeosebi spre epocile lui Ștefan cel Mare, Vlad Țepeș și Mihai Viteazul. Numeroase tablouri redau întîmplări, mai mult sau mai puțin importante, din domnia celor trei eroi naționali. Urmează apoi tablourile inspirate din revoluția lui Tudor Vladimirescu, din istoria Dobrogei și cele reprezentînd lupte cu tătarii. Alte tablouri sînt inspirate din războaiele de cucerire a Daciei de către romani, din întîmplări petrecute în timpul domniei lui Ștefăniță Vodă, Radu cel Mare, Ioan Vodă, Dabija Vodă, Vasile Lupu, Matei Basarab, Constantin Brâncoveanu, Dimitrie Cantemir, ori au ca eroi pe Horia, Iancu Jianu, Nicolae Bălcescu, Avram Iancu, Cuza Vodă. De asemenea, Stoica D. este autorul mai multor tablouri care surprind diverse momente ale războiului nostru de independență și — așa cum am amintit — a pictat zeci de tablouri care reprezintă scene din cele trei războaie al căror contemporan a fost. Avînd în vedere toate acestea, putem deci afirma, fără teama de a greși, că nu cunoaștem în arta românească un alt pictor în a cărui operă compozițiile istorice să ocupe un loc atît de important, sau care să fi pictat atît de multe tablouri inspirate din istoria noastră.

Stoica D. a iubit istoria cu pasiune, i-a plăcut să-și oprească îndelung privirea și gîndul asupra paginilor cronicilor și a cărților noastre de istorie. Nicolae Iorga și Mihail Sadoveanu, cu prodigioasă lor operă, i-au venit apoi în ajutor. Cu o documentare foarte serioasă, cu o imaginație bogată și cu un talent artistic de multe ori remarcabil, el a reușit să creeze o operă unică în arta românească.

Pictor de istorie, de compoziţii vaste, Stoica D. a găsit în personalitatea şi în îndelugata domnie a lui Ştefan cel Mare un nesecat izvor de inspiraţie. Cele mai cunoscute tablouri sînt intitulate: *Intrarea lui Ştefan cel Mare în Cetatea Neamţului*, *Ştefan cel Mare alegînd locul pentru zidirea mănăstirii Putna*, *Ştefan cel Mare cu Vrîncioaia şi cei şapte feciori ai săi*, *Stejarul din Borzeşti*, *Ştefan cel Mare primeşte la Borzeşti pe trimişii hanului tătar*, *Ştefan cel Mare la Cetatea Albă*, *Jurămîntul boierilor către Ştefan cel Mare*, *Movila lui Burcel*, *Ţăranii lui Ştefan cel Mare*, *Ştefan cel Mare şi Daniil Sihastru*, *Alegerea lui Ştefan cel Mare domn al Moldovei*, *Lupta de la Valea Albă*, *Ştefan cel Mare în drum spre Daniil sihastru*, *Moartea lui Ştefan cel Mare*. Pictate în mai multe variante, de-a lungul unei jumătăţi de veac, dar mai ales în perioada interbelică, cînd pictorul a mers în mai multe rînduri în Moldova, la Vaslui Neamţ şi Putna, tablourile acestea constituie o adevărată frescă a uneia din cele mai înălţătoare epoci ale istoriei noastre.

Tabloul *Intrarea lui Ştefan cel Mare în Cetatea Neamţului* a fost pictat în cel puţin patru variante. Prima din acestea datează, aşa cum am arătat, din perioada mucheneză. Cea mai importantă variantă este însă cea pictată în vara anului 1927. Ea este de dimensiuni impresionante (4×1,6 m) şi aminteşte oarecum de *Intrarea triumfală a lui Mihai Viteazul în Alba Iulia*. Tabloul, aflat astăzi în patrimoniul Muzeului de Artă din Craiova, reînvie parcă trecutul, ne face să trăim aevea momentul asupra căruia s-a oprit pictorul. Preocupările pentru structura tabloului, pentru compoziţie, desen şi culoare sînt remarcabile.

Tot de mari dimensiuni este şi tabloul *Ştefan cel Mare alegînd locul pentru zidirea Mănăstirii Putna*. El a fost pictat în anul 1925 şi a dominat, prin locul ocupat, dar şi prin calitatea artistică, expoziţia personală din 1926. Inspirat dintr-o simplă legendă istorică, tabloul este de un realism sincer şi viguros. El surprinde momentul cînd marele domnitor, înconjurat de o suită strălucitoare, de pe un platou ce domină o vale frumoasă, de un verde crud, a slobozit, către dealul din faţă, săgeata care va indica locul pe care va fi ridicat celebrul lăcaş. « Conceput în stil veneţian, de un colorit bogat în contraste, dar totuşi armonioase, tabloul produce o impresie atît de captivantă prin ansamblul ei, încît te face să uiţi atitudinile puţin cam teatrale ale unor personaje » [42].

De popularitate s-a bucurat, în perioada interbelică, şi tabloul *Ştefan cel Mare cu Vrîncioaia şi cei şapte feciori ai săi*. Artistul surprinde aici momentul cînd domnitorul, în încercarea sa de a-şi reface oastea, întîlneşte în Munţii Vrancei o bătrînă care aflînd despre ce-i vorba, îi aduce şi îi prezintă pe toţi băieţii săi. Călare pe un frumos cal alb Ştefan cel Mare, îmbrăcat în armură, e înconjurat de rămăşiţele oştirii sale. În faţa sa se afla Vrîncioaia şi feciorii

săi, îmbrăcați în straie țărănești. Scena este bine compusă, dialogul dintre cele două grupuri este clar, supremul gest, al mamei, care e gata să-și jertfească toți copiii pentru salvarea patriei, este mișcător și constituie un frumos exemplu de patriotism. De altfel, aceasta a și fost, credem, intenția pictorului. Litografiată, lucrarea a fost trasă în mii de exemplare și răspîndită prin școlile primare sau reprodusă în manualele școlare.

Personalitatea și momente ale domniei lui Vlad Țepeș au constituit un alt subiect pe care pictorul Stoica l-a abordat în mai multe rînduri. În acest sens îi amintim tablourile: *Judecata lui Vlad Țepeș*, *Din plăcerile lui Vlad Țepeș*, *Vlad Țepeș primind un ambasador turc*, *Vlad Țepeș meditînd*, *Solie turcească la Vlad Țepeș*, *Executarea boierilor*. Ele au fost pictate în perioada interbelică și încearcă să reconstituie o pagină glorioasă a istoriei noastre. Iată-l astfel pe Vlad Țepeș îmbrăcat în straie prețioase și înconjurat de curteni. El surîde cu plăcere privind la spionul turc care se tîrăște lingînd pămîntul, cum era obiceiul la curtea sultanilor pentru cei ce veneau să implore iertare. În alt tablou, domnitorul este surprins meditînd. E singur, doar la ușă un ostaș, parcă împietrit, stă de pază. Încăperea, deși nu prea mare, e somptuos mobilată. Vlad Țepeș e așezat pe tron, cu o mînă își sprijină capul, iar cealaltă e așezată pe spetează. Mustața și pletele sale negre îi dau un aer teribil. În aceste tablouri pictorul amestecă în mod intenționat istoria cu legenda, fapt ce face ca viziunea ilustrativă să domine realizarea artistică.

Stoica D. s-a oprit cu deosebită dragoste și interes asupra personalității lui Mihai Viteazul, primul unificator al celor trei țări românești. Figura marelui domnitor l-a urmărit toată viața, dar mai ales după 1918, cînd acest vis de aur al poporului român s-a realizat în mod definitiv.

Primul tablou inspirat din domnia acestui mare erou național, *Intrarea triumfală a lui Mihai Viteazul în Alba Iulia*, a fost executat în anul 1906. Subiectul a fost apoi reluat în 1912—1913 [43] și încă în cel puțin patru rînduri în perioada interbelică. Prima variantă și încă una, cea care a ars la Editura « Cartea Românească », nu se mai păstrează. Restul se află în muzee și colecții particulare. Deosebirile între variante sînt clare, însă subiectul, ideea, au rămas aceleași. Oricum, *Intrarea triumfală a lui Mihai Viteazul în Alba Iulia* a fost și este unul din cele mai cunoscute tablouri istorice din pictura românească. El redă momentul în care marele erou național intră triumfal, în sunetele muzicii, urmat de căpitanii și oștenii săi, în Cetatea Alba Iulia. În întîmpinarea sa au venit, să se închine, la porțile cetății, înalți demnitari politici și eclesiastici transilvăneni. Situat aproape de centrul tabloului, Mihai Viteazul, călare pe un splendid cal alb, e îmbrăcat în haine scumpe, de sărbătoare. Steagurile și drapelele creștinătății, turnurile și bastioanele cetății, sau dealurile care se profilează în ultimul plan, întregesc imaginea. Momentul ales de

pictor e înălțător, e de un sublim patriotism, istoria este parcă dintr-o dată însuflețită. Excelenta punere în cadru, echilibrul compozițional, măiastra ordonare a planurilor, știința redării calității specifice a materialelor, veșmintelor, cromatica în care este pictat tabloul, surprinzătoarea facilitate a penelului, fac din această compoziție o operă de prestigiu a picturii românești.

Nu trebuie însă să exagerăm. Fără a știrbi sau tăgădui o serie din meritele picturii lui Stoica D., trebuie totuși să recunoaștem că, în ansamblu, în opera sa, momentele de sublimă inspirație n-au fost prea dese. În multe din tablourile sale istorice se face simțită o lipsă de vigoare, o confuzie de planuri și de volum, o îngrămădire exagerată de oameni și cai. Faptul acesta a determinat pe unii critici să afirme că Stoica D. este un excelent realizator de documente vizuale, un excelent ilustrator de manuale de istorie, dar mai puțin pictor. Stoica D. a fost și rămîne, credem, în arta românească, un remarcabil realizator de lucrări de pictură de șevalet, adesea de mari dimensiuni, cu subiecte inspirate din istoria națională. Rețetele academiste, la care a apelat uneori pentru realizarea numeroaselor sale compoziții istorice, nu l-au împiedicat să adauge, la scenele pictate, căldura sentimentelor proprii.

Încă un lucru merită, de asemenea, să fie precizat. Chiar dacă Stoica D. n-ar fi fost creatorul decît al unei singure opere, *Intrarea triumfală a lui Mihai Viteazul în Alba Iulia*, el ar fi meritat să fie considerat un pictor remarcabil. Valoarea artistică, mesajul patriotic și celebritatea acestei compoziții îi dau, credem, acest drept.

Personalitatea lui Mihai Viteazul sau momente ale domniei sale au constituit subiecte și pentru tablourile: *Mihai Viteazul, ban al Craiovei, cu Preda Buzescu*, *Ostașii lui Mihai Viteazul*, *Ultima noapte a lui Mihai Viteazul*, *Ostași de-ai lui Mihai Viteazul glumind*, *Mihai Viteazul luptînd*, *Spătarul Barbu Brădescu în luptă cu tătarii*, *Mihai Viteazul citind scrisoarea lui Bathory*, *Capul lui Andrei Bathory prezentat lui Mihai Viteazul*, *Mihai Viteazul și solul tătar*, *Mihai Viteazul la masă cu căpitanii săi* ș. a. Teme asemănătoare au mai fost abordate și de alți pictori înaintea sa — de exemplu de Carol Valștain, Constantin Lecca, Theodor Aman, G. Dem. Mirea. Cele mai multe sînt însă, pentru prima oară, pictate acum. Ele vin astfel să întregească imaginea unei epoci glorioase, să ilustreze o pagină memorabilă din epopeea trecutului nostru.

Stoica D. s-a oprit, cu mai multă sau mai puțină insistență, asupra tuturor momentelor importante ale istoriei noastre. Iată astfel tablourile: *Burebista pe cîmpul de luptă*, *Intrarea lui Traian în Dacia*, *Moartea lui Decebal*, ori *Luptă cu tătarii*, *Din isprăvile tătarilor*, *Pe malul Prutului*, *Bătălia cu tătarii* ș. a. care evocă mari personalități ale trecutului îndepărtat, ori scene mișcătoare, tragice, pe care străbunii noștri le-au trăit. Alte ori pictorul se oprește asupra unor întîmplări și povestiri în care istoria și legenda se confundă: *Moartea*

lui Gelu, *Alegerea lui Petru Rareş ca domn al Moldovei*, *Răpirea domniţei* (triptic), *Radu cel Mare condamnînd la moarte un fecior de boier ce fugise cu fiica lui*, *Ştefăniţă Vodă la izvor*, *Nostalgia lui Ştefăniţă Vodă*, *Dabija Vodă la masă cu ambasadorii*, *Timuş venind să ceară mîna principesei Ruxandra lui Vasile Lupu*, *Moartea domniţei Ruxandra*, *Conspiraţia mercenarilor turci la curtea lui Matei Basarab* ş.a. De multe ori Stoica D. reia în variante aceleaşi subiecte. Rareori comandate, aceste tablouri sînt pictate, cel mai adesea, din proprie iniţiativă, sînt viaţa lui, sensul existenţei sale.

Cu prilejul împlinirii a 50 de ani de cînd Dobrogea a redevenit pămînt românesc, Stoica D. a pictat cîteva zeci de tablouri inspirate din milenara istorie a acestei provincii. Majoritatea le-a expus la Bucureşti, în martie 1929, în sala « Ileana », la expoziţia sa personală. Iată titlurile cîtorva: *Un războinic scit în recunoaştere*, *Oplit făcînd de gardă*, *Legionari romani întorcîndu-se dintr-o incursiune*, *Lupta dintre un dac şi un roman pe cîmpia din faţa cetăţii Histria*, *Fortăreaţa Heracleea în Dobrogea*, *Barbarii în Dobrogea*, *Ovidiu printre străini*, *Silistra asediată de bizantini în războiul cu Sviatoslav* ş. a. Pictate « cu o vervă şi un antren tineresc, care te fac să uiţi executarea sumară » [44], ele reconstituie un trecut îndepărtat şi constituie, fără discuţie, o merituasă evocare istorică.

Stoica D. a fost printre primii, dacă nu chiar primul pictor român care şi-a oprit mai îndelung atenţia asupra marii răscoale ţărăneşti din 1784. El a văzut în Horia, Cloşca şi Crişan trei eroi naţionali, iar în acţiunea lor, o pagină memorabilă a istoriei noastre. *Horia plecînd la luptă*, *Răscoala lui Horia, Cloşca şi Crişan*, nu sînt astfel decît titluri de tablouri care, la vremea respectivă, s-au bucurat de mare popularitate. Marşul armatei de ţărani înarmaţi cu furci şi coase, hotărîţi să-şi facă singuri dreptate, este impresionant şi nu poate fi uşor uitat de cel ce a privit tabloul. Caracterul desenului, proporţiile, coloritul şi tratarea fizionomiilor ţăranilor, a conducătorilor lor, conferă acestor tablouri un dinamism şi o intensitate dramatică remarcabilă.

Oltean la origine, Stoica D. a simţit o atracţie deosebită pentru personalitatea lui Tudor Vladimirescu, pentru pandurii săi şi în general pentru eroicul moment istoric pe care-l reprezintă anul 1821. Redeşteptarea conştiinţei naţionale şi faptul că mişcarea revoluţionară condusă de Tudor Vladimirescu a pornit din colţul de ţară unde el se născuse i-au insuflat un sentiment firesc de mîndrie. Nu trebuie deci să ne mire faptul că numeroase tablouri sînt inspirate din această pagină a istoriei noastre: *Tudor Vladimirescu citind Proclamaţia de la Padeş*, *Din revoluţia lui Tudor Vladimirescu*, *Intrarea lui Tudor Vladimirescu în Bucureşti*, *Iancu Jianu şi Tudor Vladimirescu la un conac boieresc*, *Panduri la foc*, *Panduri la taifas*, *Tudor Vladimirescu la un frate*, *Panduri refugiindu-se spre Drăgăşani* ş.a. Pictat în mai multe variante şi adesea

la mari dimensiuni, tabloul *Tudor Vladimirescu citind Proclamația de la Padeș* este unul din cele mai cunoscute. Talentul său se manifestă aici plenar, atît prin calitățile deosebite ale compoziției, portretelor, peisajelor, cît și în redarea vestimentației. Veniți din satele Olteniei, la chemarea lui Tudor, pandurii și țăranii înarmați ascultă cu atenție, sub cerul liber, proclamația citită de conducătorul lor. Steagul revoluției flutură deasupra tuturor. Sub mulțimea de sumane se simte palpitînd inima poporului. Voința de eliberare națională și socială este clară, scena pictată are o evidentă semnificație mobilizatoare și patriotică.

Următorul moment istoric, privind cronologic, asupra căruia pictorul Stoica D. s-a oprit, a fost revoluția burghezo-democratică de la 1848 din Țările Române. Nicolae Bălcescu, Avram Iancu, Gheorghe Magheru și Ana Ipătescu sînt personalitățile asupra cărora artistul și-a îndreptat, în mod deosebit, atenția. Cel mai cunoscut tablou, din această serie, este *Avram Iancu vorbind mulțimii*. Încercarea de reconstituire istorică, inclusiv a îmbrăcămintii ce se purta la vremea respectivă, este meritorie. Din punct de vedere artistic, tabloul nu se ridică însă la nivelul celor mai bune opere ale pictorului, atitudinea personajelor părînd, în general, teatrală.

Unirea Principatelor Române și domnia lui Al. I. Cuza au fost o altă sursă de inspirație pentru pictor. Oprindu-se asupra acestui moment de mare însemnătate al istoriei noastre, el a realizat mai multe tablouri, dintre care *Moș Ion Roată și Cuza Vodă* a devenit, cu timpul, cel mai cunoscut. Pictat în mai multe variante, inegale însă ca valoare artistică, ultima datînd din 1949, tabloul înfățișează de regulă, pe domnitor stînd de vorbă cu fostul deputat țăran în Divanul ad-hoc. La discuție asistă cel puțin o duzină de înalți demnitari de stat, printre care recunoaștem și pe Mihail Kogălniceanu. În ultimul plan se văd ostași călări, cîteva case și pomi. Compoziția are în general viață, e bine gîndită plastic și corect colorată. Documentarea asupra costumelor epocii este meritorie, evocarea scenei de un viguros realism.

Cucerirea independenței de stat a constituit un alt subiect care l-a inspirat pe Stoica D. *Trecerea Dunării la 1877*, *Lupta românilor cu turcii la 1877*, *Prima salvă de tun trasă la Calafat*, *Asaltul*, *Predarea lui Osman Pașa*, sînt numai cîteva tablouri pe această temă.

Compozițiile istorice ocupă în opera pictorului Stoica primul loc. El « a izbutit uneori, datorită unei incontestabile călduri a sentimentului să realizeze imagini dramatice, întemeiate pe echilibrul compoziției și pe o cromatică sobră » [45]. Aproape întreaga noastră istorie și-a găsit reprezentări în opera sa. « Stoica a știut să evite inconvenientele genului istoric, care la foarte mulți artiști degenerează în tablouri pedante și reci, în compoziții didactice, explicative, de manuale școlare, sau scene anecdotice, ilustrative,

pentru romane de aventuri »[46]. Pictor bataist prin excelență, dar și de reconstituire a unor momente memorabile, realizate însă pe baza unei documentări serioase, Stoica D. a înscris, în istoria picturii istorice românești, o pagină deosebită.

* * *

Un alt capitol important în opera pictorului Stoica D. îl constituie scenele de război. Contemporan sau participant, așa cum deja am arătat, la trei războaie, el a realizat numeroase tablouri inspirate din cele văzute, trăite sau imaginate. Unele lucrări prezintă astfel eroismul ostașilor români, în încleștarea pe viață și pe moarte, cu inamicul, altele prezintă grozăviile războiului, privațiunile, nenorocirile și tragediile aduse de acesta. A executat, de asemenea, compoziții inspirate din viața de bivuac, precum și portrete de ostași și ofițeri. În această ultimă categorie se înscriu lucrările inspirate din cel de-al doilea război balcanic, ele avînd însă un caracter nesemnificativ în creația sa. În schimb, lucrările inspirate din cele văzute și trăite în timpul primului război mondial sînt numeroase și de incontestabilă valoare artistică. Mai mult, pînă la un moment dat, ele sînt un fel de jurnal de front, întrucît « prima perioadă, agonisantă, a defensivei naționale, a luptat ca sublocotenent și a asistat la lupte de un eroism peste orice închipuiri. El a fost viu impresionat, nu numai ca soldat și patriot, dar și ca artist . . . »[47] După ce-și plătise tributul de sînge în Dobrogea și în vara anului 1917 luptase din nou în linia întîi, pe frontul din Moldova, pictorul a fost avansat la gradul de locotenent. Din acest moment, pînă la sfîrșitul războiului, el și-a servit patria ca pictor militar pe lîngă Statul Major al Marelui Cartier General al Armatei. În calitatea respectivă, atunci, și mulți ani după aceea, pînă prin 1929, a executat numeroase compoziții inspirate din faptele de eroism ale ostașilor români, cît și din grozăviile războiului. În acest sens îi amintim tablourile: *Un moment dintr-un atac*, *Doina în tranșee*, *Doina în companie*, *Doina în retragere*, *Luptă de cavalerie*, *Sarja de cavalerie de la Robănești*, *După luptă*, *Urmările războiului*, *Refugiul-1916*, *Lupta de la Cerna*, *Galop de artilerie*, *Mărășești-1917*, *O familie de țărani fugari*, *Noutăți de pe front*, *Înmormîntarea*, *O luptă în Gorj*, *Militar de veghe la căpătîiul unui camarad* ș. a. Prezentate în cadrul unor expoziții colective sau personale, ele au fost reproduse în presă sau în paginile unor cărți, astfel că au devenit foarte cunoscute în epocă.

Tabloul *Un moment dintr-un atac* este o compoziție vastă, remarcabilă. El prezintă — pe o colină, pe care se zăresc cîțiva pomi, mutilați de exploziile de obuze — o luptă disperată, corp la corp, cu baioneta, patul puștii, pistolul ori sabia. « Nu se recunosc nici învingători nici învinși, totul este o îngrămădire de episoade, care odată sfîrșite se vor cifra cu atîția și atîția morți

și răniți, cu atîtea și atîtea văduve și orfani, cu atîți și-atîți invalizi și schilozi, o imagine înspăimîntătoare a ororilor războiului și eroismului obscur al soldaților necunoscuți » [48].

Din « seria doinelor » nu ne oprim decît asupra aceleia intitulată *Doina în tranșee*, în care un soldat cîntă cu fluierul, în timp ce doi camarazi îl ascultă gînditori. Coloritul sumbru, dominat de griuri, accentuează atmosfera tristă, apăsătoare.

Tabloul *În refugiu* — pictat în mai multe variante — s-a bucurat și el de mare popularitate. Drama războiului este aici zguduitoare. Pe o șosea, în plină cîmpie, sub un cer plumburiu, însîngerat la orizont, trece un convoi de țărani ce se refugiază. La o căruță — în care se află o familie, mama cu copiii și cu ceea ce au putut să ia din avutul lor — sînt înhămați un cal și un bărbat. Într-un alt plan o femeie, cu un prunc în brațe, stă împietrită. Unicul ei cal, care trăgea căruța cu restul familiei a căzut mort. Pe lîngă ea trec bătrîni, femei, copii. Nimeni nu-i ajută, nu-i poate ajuta. Compoziția e amplă, bine închegată și oferă o imagine sugestivă a dramei a mii și mii de familii de țărani aflați în timpul refugiului. Mai mult, detalierea atentă a tabloului reușește să releve scene mișcătoare. Desenul și coloritul vin, la rîndul lor, să pună în evidență calități artistice remarcabile și să întregească impresia generală de mare tristețe.

Șarja de cavalerie de la Robănești este, de asemenea, un tablou inspirat dintr-o întîmplare reală. În toamna anului 1916, în timpul retragerii, un escadron român de cavalerie — în Dolj, lîngă comuna natală a pictorului — a atacat, într-un gest de un curaj de-a dreptul uimitor, artileria germană dispusă în poziție de tragere. Iureșul acesta nebun al cailor și călăreților, eroismul fără margini al cavaleriștilor, este bine surprins de pictor. Acesta accentuează aici puterea expresivă a desenului, recurgînd totodată la elemente de stilizare ce dau compoziției o notă de decorativism.

O scenă de un dramatism zguduitor, petrecută înapoia frontului, dar fiind în fond consecința celor petrecute pe cîmpul de luptă, prezintă tabloul *Urmările războiului*. Într-o cameră, lîngă ușă, e un militar. La picioare are depus parte din echipamentul unui camarad. Abia a terminat de povestit, e stingher, are mîinile împreunate în față și capul întors într-o parte. Căzută pe pat, o femeie tînără plînge în hohote. A aflat vestea. Lîngă ea un copil de-o șchioapă, ținîndu-se cu o mînă de-un scaun, plînge și el fiindcă mama lui plînge. Alături, o fetiță mai mare. E consternată, a înțeles ce s-a întîmplat și privește în gol, ca-n fața unui mormînt.

Tablourile inspirate din primul război mondial ilustrează fapte și impresii trăite, văzute. Din acest motiv Stoica D. le-a redat cu o forță și cu un talent artistic cum rareori un alt confrate român a reușit să o facă.

La cel de-al doilea război mondial pictorul Stoica D. n-a luat parte. Nu mai era tînăr şi nu mai putea înţelege şi cuprinde dimensiunile unui astfel de război. Tot ceea ce executase pînă atunci, pictură istorică sau scene de război, putuse fi imaginat sau trăit şi artistul înţelesese să-şi pună talentul în slujba unui scop nobil, să glorifice trecutul nostru istoric sau să ilustreze eroismul poporului român. Acum era însă cu totul altceva. Cataclismul atinsese proporţii de nebănuit. Din aceste motive preferase să stea de-o parte, să trăiască cu trecutul lui, al neamului său. Abia la cîţiva ani după terminarea războiului a executat, la cerere, cîteva tablouri pe această temă. S-a oprit asupra părţii finale a războiului antihitlerist, cînd armata română s-a acoperit de glorie în Munţii Tatra. A pictat astfel tablourile *Luptele unei unităţi române în Cehoslovacia-1945*, *Luptele din Munţii Tatra-1945*, *Capturarea unei coloane de muniţii germane*, *Ostaşi români în Munţii Tatra*, *Spre front* ş. a. [49] Din păcate nici unul din acestea nu s-a ridicat la o valoare artistică deosebită, nu s-a impus atenţiei contemporanilor sau a posterităţii, viziunea ilustrativ-didactică aflîndu-se aici pe primul plan.

* * *

Un loc deosebit de important în creaţia pictorului Stoica D. l-au ocupat aşa-zisele scene rustice de gen. Foarte cunoscute şi apreciate în epocă, acestea înfăţişează, de regulă, hanuri şi cîrciumi în timpul verii, dar mai ales iarna. A mai pictat tîrguri, hore, interioare în care oamenii beau, petrec şi compoziţii inspirate din cultura viţei de vie. Cele mai căutate din acestea au fost tablourile care prezintă hanuri sau cîrciumi de ţară, aşezate la răscruce de drumuri. În faţa lor poposesc căruţe sau sănii trase de cai. În timp ce animalele aşteaptă, mănîncă un braţ de fîn, sau ronţăie boabe dintr-o traistă, stăpînii lor, sub streaşina largă, în picioare sau stînd jos la mese, se cinstesc, fumează, schimbă o vorbă. Costumele oamenilor, de culori închise sau deschise, contrastează cu verdele peisajului dacă-i primăvară sau vară, cu ruginiul toamnei sau albul zăpezii dacă-i iarnă. Forma, volumul, relieful, sînt liber tratate, fizionomiile sînt laconic redate. Grija pentru amănuntul anecdotic e remarcabilă. În plus, majoritatea lucrărilor trădează o surprinzătoare libertate de execuţie.

Centrul de atracţie al tablourilor care au ca subiecte scene petrecute la hanuri sau cîrciumi nu ştii cine-l formează: oamenii sau caii. Farmecul lor « se datoreşte mai ales execuţiei exacte, gesturilor bine prinse, grupurilor fericit alese » [50]. Observaţia atentă se îmbină cu o izbutită interpretare a spiritului locului, iar echilibrul compoziţional este completat de o cromatică sobră. Toate acestea au făcut ca respectivele scene de gen — hanuri sau cîrciumi — să fie de o originalitate incontestabilă.

Remarcabile, din punct de vedere artistic sînt și interioarele de cîrcium sau hanuri, unde oamenii beau, cîntă, glumesc. În acest sens îi amintim tablourile: *Barbu Lăutaru*, *Chef boieresc*, *La crîşmă* ş.a. Adevărul observației este aici uimitor.

Un alt subiect pe care Stoica D. l-a abordat, acordîndu-i un loc important în opera sa a fost cultura viţei de vie. Pentru prima oară în pictura românească au fost executate tablouri inspirate din munca viticultorilor: săpatul, legatul, stropitul, culesul viei, storsul strugurilor, pregătirea pivnițelor etc. Tratate mai liber, într-o factură mai largă, acestea se impun atenției prin pitoresc, atmosferă, culoare locală.

* * *

Pictorul Stoica a intrat în istoria artei plastice românești și în conștiința contemporanilor săi ca un excelent pictor de cai. În compozițiile istorice, în scenele de război sau în scenele de gen pictate de el, calul este mai totdeauna prezent. De-a lungul anilor, Stoica D. a pictat tot felul de cai. Predilecția pictorului s-a îndreptat totuşi spre calul de călărie, folosit pe cîmpul de luptă, dar i-a reținut atenția și calul de povară, de tracțiune.

« Caii par, de altfel, să ocupe în opera lui Stoica D. — scria cîndva Léo Bachelin — exact locul pe care-l ocupă boii în aceea a lui Grigorescu — dar cu diferența că acest animal e mult mai elegant ca forme, mai variat la culoare, mai suplu ca alură, mai puțin răbdător și mai puțin nesimțitor . . . » [51], într-un cuvînt și mai greu de pictat. Profund cunoscător al anatomiei acestui animal, Stoica l-a pictat ca nimeni altul în arta plastică românească. Pictor animalier cu însușiri reale, el s-a dovedit a fi un adevărat maestru atunci cînd a surprins mișcările calului pe cîmpul de luptă, la curse și mai ales la ham. Nici cei care-şi așteaptă răbdători stăpînul, în ploaie, în vînt, arșiță sau ger, ori cei ce pasc liniștiți nu-s rău pictați. Sînt cai pe care-i admiri și cai pe care-i compătimești, sînt cai îngrijiți și neîngrijiți de stăpînii lor. Supuşi de voie sau de nevoie, atunci cînd se află în timpul alergării, sau cînd trag din toate puterile poveri care-i suprasolicită, ei au gîturile alungite, toți mușchii corpului și picioarelor încordați.

* * *

Opera pictorului Stoica este deosebit de bogată și variată în subiecte. Vom întîlni, astfel, și tablouri — e drept, puține la număr — reprezentînd boi înjugați la plug care, ajunși la capătul tarlalei, se odihnesc împreună cu stăpînul lor. Imensitatea cîmpului — arat sau nearat — și a cerului, e aici tulburătoare. Oprindu-se asupra unui astfel de subiect « Stoica D. s-a ferit — în felul acesta — să se atingă de temele rustice din care Grigorescu își făcuse

o specialitate. El nu ne oferă nici care cu boi pe marile șosele, nici boi trăgînd la plug de-a lungul brazdelor, poate fiindcă a presimțit că nu-i va face mai bine, poate fiindcă nu voia să meargă pe drumul bătătorit de maestru». [52] Tablourile sale cu acest subiect sînt astfel ale lui și numai ale lui.

Stoica D. a pictat de asemenea tablouri care reprezintă ciobani cu oile sau nunți țărănești ori hore și tîrguri. Un subiect aparte, poate pentru prima oară abordat în pictura românească, îl constituie schiorii. Nu cunoaștem motivele care l-au determinat să abordeze această temă, dar cert este că el a făcut-o. Și uneori, nu rău.

Pictorul Stoica a executat, pe parcursul îndelungatei sale cariere artistice, mai multe lucrări — desene, laviuri sau uleiuri — inspirate de poeziile sau de viața lui Mihai Eminescu. *Strigoii*, *Scrisoarea a III-a*, *Eminescu sub teiul din Copou*, *Eminescu bolnav în parcul din Botoșani* ș. a., sînt doar cîteva titluri ale unor astfel de lucrări. Ele mărturisesc dragostea și admirația sa pentru cel mai mare poet al neamului.

Stoica D. a pictat, de asemenea, peisaje și naturi moarte. Întîlnit în compozițiile istorice, în scenele de război ori în scenele de gen, peisajul este, de regulă, cadrul în care se desfășoară acțiunea. El are, de obicei, calități de culoare, prospețime și spontaneitate, fapt ce face ca valoarea compozițională a acestor opere să sporească. « În privința peisajelor propriu-zise, pictate pentru ele însele, acestea sînt foarte puțin numeroase . . . Pitorescul lor, splendorile cerului și ale cîmpiei, brăzdat de pete bleu și violete, urmărindu-se și întunecîndu-se pînă la linia orizontului, unde se ridică un cer portocaliu și roșu în partea de jos, apoi galben-auriu, apoi limpede și clar, dar străbătut de niște nori lungi și închiși, străpunși de lumină», [53] e remarcabil. Alte subiecte surprind aspecte mai mult sau mai puțin pitorești — *Moară de vînt în Dobrogea*, *Șire de grîu*, *Toamna în pădure*, *Stejarul*, *Vedere din Rășinari*, *Turnul din Sibiu* ș. a. — ori obiective cu caracter istoric: *Fortăreața Heracleea în Dobrogea*, *Clopotnița mănăstirii Putna*, *Culă*, *Ruinele Cetății Akerman* ș.a. Din punct de vedere artistic, aceste lucrări, ca de altfel și naturile moarte, sînt, din păcate, inegale ca valoare.

* * *

Un capitol important în creația pictorului Stoica îl reprezintă portretele. Execuția lor l-a preocupat toată viața, pînă în ultimele zile ale existenței sale, cînd n-a mai putut ține penelul în mînă. Principala lor calitate este asemănarea fizică și morală cu modelul. « Ca portretist, elogiul lui Stoica nu se mai poate face», scria cîndva Léo Bachelin [54]. « De-ar vrea, înainte de toate, să facă avere, să exploateze numai această sursă, o mină de aur, mai ales în acest moment, în care toată pleava îmbogățită rîvnește să-și creeze galerii de mutre

pe fond de aur . . . » [55], el ar putea s-o facă. « Dar Stoica are prea multe corzi la lira lui, ca să cînte numai pe una și să se preteze la această meserie. De altfel, se pare că el preferă figurilor de personagii vanitoase, din lumea mare, pe cele ale micilor anonimi, tipurilor populare, numai să fie autentice» [56].

Stoica D. a executat portrete în ulei, în acuarelă, în cărbune, în peniță. Privite retrospectiv, ele pot fi împărțite, în mare, în două categorii. Prima cuprinde portrete cu valoarea unor « icoane din trecut », din rîndul cărora amintim *Portretul lui N. Bălcescu*, *Portretul lui Tudor Vladimirescu*, *Portretul lui Vlad Țepeș*, *Portretul lui Miron Costin*, *Portretul generalului Gh. Magheru*, *Portretul poetului D. Bolintineanu* ș. a., toate executate pe baza unei documentații cît mai bogate. A doua categorie de portrete este aceea a contemporanilor săi, începînd cu scriitorii pe care i-a cunoscut prin intermediul lui N. Iorga, prin edituri sau tipografii și terminînd cu portretele unor oameni simpli: *Țărancă din Putna*, *Cap de plăeș*, *Bunica*, *Cap de bătrîn*, *Țăran din Rășinari*, *Moș Cerbu*, *Codană cu capișonul roșu*, *Muncitor*, *Marinarul*, *Cerșetorul* ș. a. « O galerie completă de figuri caracteristice . . . toate bine executate, bine observate și ale căror trăsături, gesturi, expresie, trădează temperamentul, meseria, obiceiurile, pînă la viciile și virtuțile fiecăruia » [57]. Avea o ușurință extraordinară în a prinde o expresie, un gest, o mișcare. Ca artist, era un adevărat virtuoz. Portretele sale se caracterizează prin firescul și simplitatea atitudinilor, prin accentul pus pe expresia figurii, căreia i se subordonează toate celelalte accesorii. Știa să deseneze, să coloreze, să distribuie lumina și umbra. Compoziția portretului, în ansamblul său, se remarcă prin poza și eclerajul personajului și al fundalului, prin maniera definirii trăsăturilor fizionomiei, prin factura tratării figurii. Din păcate, puține din portretele sale sînt accesibile astăzi publicului larg. Răspîndite prin diferite colecții particulare din țară sau străinătate, ori distruse de vicisitudinile vremurilor, ele nu mai pot fi văzute, apreciate. Pentru a-ți da totuși seama de talentul său e suficient să-i privești cîteva și îndeosebi *Autoportretul* [58] « tratat într-o manieră clasică, deschis, pe un fond brun, în felul vechilor olandezi. O excelentă pagină, simplă, fără căutarea nici unui fel de efect » [59].

O mențiune aparte merită apoi portretele de țărani — bărbați și femei — îmbrăcați în costume specifice zonelor etnografice de care aparțin. Valoarea artistică a acestora este astfel dublată de cea documentară. Ele au fost executate din pura plăcere a artistului de a picta.

* * *

Pe parcursul celor peste cinci decenii de activitate artistică, Stoica D. a atacat mai toate genurile de pictură. A fost însă un remarcabil pictor de compoziții istorice, scene de război, scene rustice de gen, portrete și un

excelent pictor de cai. A pictat multe tablouri de mari dimensiuni, în realizarea cărora tuşa largă şi pata de culoare au jucat un rol major. A pictat de asemenea numeroase tablouri care au înfrumuseţat locuinţele şi viaţa multor oameni. În unele momente ale vieţii sale s-a bucurat de succes, a fost apreciat. Astfel, Léo Bachelin a văzut în el un mare pictor, iar profesorul Louis Réau, de la Sorbona, în cartea sa *L'Evolution de l'art roumain depuis ses origines jusqu'à nos iours*[60] l-a considerat unul din cei mai mari şi originali pictori români. E drept, timpul a atenuat aceste aprecieri exagerate, dar nu a reuşit să şteargă cu totul imaginea unui artist respectabil, pe care, cu un sentiment al datoriei împlinite, am avut plăcerea s-o evocăm spre a fi cunoscută şi în viitor de iubitorii artei.

NOTE

1 De altfel, pictorul a fost şi este cunoscut sub numele de Stoica D. şi nu Stoica Dumitrescu. Din acest motiv şi noi, la un moment dat, în cuprinsul monografiei, vom opta pentru numele Stoica D.
2 Despre Iuliu Goşanec vezi: Paul Reteanu, *Artele plastice în Oltenia (1821—1944)*, Editura « Scrisul românesc », 1981, p. 34.
3 Despre Nicolae Rădulescu vezi: Paul Rezeanu, *op. cit.*, p. 30.
4 V. Ravici, *Expoziţia Societăţii « Tinerimea Artistică »*, în « Arta română » (Bucureşti), anul II, nr. 4—5/aprilie—mai 1904.
5 Cf. Nicolae Lazăr, *Viaţa şi opera pictorului Stoica D.* (manuscris), Bucureşti 1956, pp. 32—33.
6 Primul număr al revistei « Arhitectura » este din ianuarie—februarie 1906.
7 Nicolae Lazăr, *op. cit.*, p. 34.
8 Vezi « Universul » (Bucureşti), anul XXVII, nr. 308/9 noiembrie 1909. Despre Alexandru Romano vezi: Paul Rezeanu, *op. cit.*, p. 70 şi nota 35.
9 Expuse la « Tinerimea Artistică » în 1910.
10 Expuse la « Tinerimea Artistică » în 1911.
11 Expuse la « Tinerimea Artistică » în 1913.
12 Expus la Expoziţia oficială a artiştilor în viaţă din 1914.
13 Expus la « Tinerimea Artistică » în 1911.
14 Expus la Expoziţia oficială a artiştilor în viaţă din 1913.
15 Expus la Expoziţia oficială a artiştilor în viaţă din 1914.
16 Expus la « Tinerimea Artistică » din 1914.
17 Prezentat la Expoziţia oficială a artiştilor în viaţă din 1915.
18 Mai toate aceste teme au fost reluate apoi de-a lungul anilor. Vezi şi Nicolae Lazăr, *op. cit.* pp. 57 şi 60.
19 Vezi diferite numere din octombrie-noiembrie 1915 ale acestor reviste.
20 Cf. Nicolae Lazăr, *op. cit.*, pp. 60—61.
21 Chiops, *Cronica artistică*, în « Revista idealistă » (Bucureşti) anul XIII, nr. 9—10/septembrie-octombrie 1915, pp. 171—173.
22 S. Florian, *Expoziţii de pictură*, în « Revista idealistă » (Bucureşti), anul XIII, noiembrie—decembrie, nr. 11—12/1955, pp. 229—230.
23 — *Expoziţiile de toamnă. Expoziţiile Troteanu şi Stoica*, în « Universul literar » (Bucureşti), anul XXXI, nr. 40/4 octombrie 1915, pp. 5—6.
24 S. Florian, *op. cit.*, p. 6.
25 Vezi « Universul literar » (Bucureşti), anul XXXI, nr. 15/22 aprilie 1915, p. 7.
26 Cf. « Universul » (Bucureşti), anul XXXIII, nr. 310/9—22 noiembrie 1915.
27 La Expoziţia oficială a artiştilor în viaţă din 1916, pictorul Stoica D. a expus tablourile: 210 — *Alegerea lui Petru Rareş ca domn al Moldovei* / 211 — *Din revoluţia lui Tudor Vladimirescu* / 212 — *Portret* / 213 — *Dan căpitan de plai* şi un *Desen (Studiu)*, menţionat în catalog la nr. 302.
28 Barbu Brezianu, *Gruparea « Arta română »*, « SCIA », nr. 1/1964, pp. 149—150.
29 Nicolae Lazăr, *op. cit.*, p. 64.

30 Barbu Brezianu, *op. cit.*, pp. 149—150.
31 Vezi « Drum drept » (Iaşi), 1917, pp. 65—67 sau N. Iorga, *Scrieri despre artă*, Editura Meridiane, Bucureşti, 1968, pp. 277—278.
32 Nicolae Lazăr, *op. cit.*, pp. 64—65.
33 *Ibidem*.
34 *Idem*, p. 69.
35 *Idem*, p. 70.
36 C. D. Fortunescu, *Expoziţia Stoica D.*, în « Arhivele Olteniei » (Craiova), anul VI, 1927, nr. 31, p. 245.
37 *Ibidem*.
38 *Ibidem*.
39 Vezi catalogul expoziţiei.
40 Léo Bachelin, *Exposition Stoica D.*, în « Analele Dobrogei » (Constanţa),anul X, 1929, fascicola 1—12, pp. 182—195.
41 Aflat acum la Muzeul de Artă din Craiova.
42 Léo Bachelin, *Esquisse esthétique sur l'oeuvre du peintre Stoïca D.*, « Cartea românească », Bucureşti, 1926, p. 21.
43 Tabloul a fost prezentat prima oară la Salonul oficial din 1913.
44 Léo Bachelin, *Exposition Stoica D.*, în « Analele Dobrogei » (Constanţa), anul X, 1929, fascicola 1—12, p. 186.
45 Vasile Drăguţ ş.a., *Pictura românească în imagini*, Editura Meridiane, Bucureşti, 1970, pp. 215—216.
46 Léo Bachelin, *Esquisse esthétique* . . ., pp. 30—33.
47 *Idem*, p. 37.
48 *Idem*, p. 43.
49 Parte din aceste tablouri se află astăzi în patrimoniul Muzeului Militar Central.
50 Léo Bachelin, *Exposition Stoïca D.*, în « Analele Dobrogei », p. 189.
51 Léo Bachelin, *Esquisse esthétique* . . ., p. 53.
52 *Idem*, p. 68.
53 *Idem*, p. 72.
54 Léo Bachelin, *Exposition Stoica D.*, în « Analele Dobrogei », . . . p. 190.
55 *Ibidem*.
56 *Ibidem*.
57 *Ibidem*.
58 Aflat astăzi în patrimoniul Galeriei Naţionale a Muzeului Naţional de Artă.
59 Léo Bachelin, *Esquisse esthétique* . . ., p. 81.
60 Apărută la Paris, în 1946.

CRONOLOGIE

1886 S-a născut în comuna Zănoaga (Județul Dolj), la 11 mai (stil vechi), în familia unui învățător sărac Stoica Dumitrescu, cel care, ca pictor, va semna Stoica D.

1893 Școala primară a făcut-o la Zănoaga și Craiova, unde a urmat și două clase de liceu.

1899 Elev timp de un an, la Școala de meserii din comuna Vișina (Județul Olt).

1900—1905 A urmat cursurile Școlii de bele-arte din București, unde a fost elevul lui G. Dem. Mirea și Ipolit Strîmbulescu. A fost coleg cu Nicolae Dărăscu, Paul Molda, Grigore Manea, Alexandru Severin, Ionel Ioanid ș. a.

1904 A debutat la « Tinerimea Artistică ». În vară a pictat biserica din comuna Leu (Județul Dolj).

1905—1907 Spre sfîrșitul anului a intrat ca funcționar la Casa Artei. Curînd după aceasta a început să colaboreze la revista « Arhitectura ». Cunoscînd pe Nicolae Iorga și ascultîndu-i sfatul, începe să execute lucrări inspirate din istoria patriei.
Colaborează la mai multe reviste, ilustrează cărți și expune la « Tinerimea Artistică ».

1908 Participă la trei concursuri pentru obținerea unei burse de studii în străinătate.
Pictează biserica din comuna Moara Domnească, de lîngă București.

1909 La Salonul oficial obține Premiul III.
În vară pictează biserica din comuna Traian (fostul județ Roman).
În toamnă pleacă la München ca beneficiar al primei burse Nicolae Grigorescu. La Kunstakademie are profesor pe celebrul pictor animalier Angelo Ianco.

1913 Mobilizat, a făcut împreună cu Nicolae Iorga campania din Bulgaria.
La Salonul oficial de la București a obținut Premiul II, pentru tabloul *Intrarea triumfală a lui Mihai Viteazul în Alba Iulia.*
S-a întors în Germania, dar în vara anului următor a fost nevoit, din cauza izbucnirii primului război mondial, să se înapoieze în țară.

1915 În sala « Minerva » din București are prima expoziție personală.
Continuă să expună la « Tinerimea Artistică » și la Salonul oficial.

1916 Mobilizat, a plecat combatant pe front, unde a fost grav rănit.

1917 A fost cooptat în echipa artiștilor plastici de pe lîngă Marele Cartier General al Armatei.

1918 A participat la expoziția de la Iași organizată de Marele Cartier General al Armatei. În toamnă, s-a reîntors la București.

1919 Pleacă în Italia, la Milano, pentru tipărirea *Diplomei eroilor morți în război*, apoi la Paris pentru a picta, la secția românească de la Musée de l'Histoire de la Guerre, cîteva tablouri.

1920 După un an şi jumătate cît a avut de îndeplinit misiuni în străinătate se înapoiază în ţară. Are atelier la mansarda clădirii Editurii « Cartea Românească ». Ilustrează volume de Mihail Sadoveanu, Ion Creangă, Petre Ispirescu ş.a.
Execută numeroase tablouri inspirate de evenimente din primul război mondial sau din istoria ţării noastre.
1924 A doua expoziţie personală.
Expune la Salonul oficial.
1925 A treia expoziţie personală, în sala de la « Cartea Românească ».
1926—1927 A patra şi a cincea expoziţie personală. Din lucrările expuse atunci notăm: *Doina în tranşee, Doina în retragere, Veşti de pe front, Ştefan cel Mare la mănăstirea Putna, Ştefan cel Mare cu Vrîncioaia şi cei şapte feciori ai săi, Moartea domniţei Ruxandra, Judecata lui Vlad Ţepeş, Barbu Lăutaru, Intrarea triumfală a lui Mihai Viteazul în Alba Iulia* ş. a.
Léo Bachelin publică primul studiu monografic asupra operei sale.
Expoziţie personală la Craiova.
S-a mutat cu atelierul la Muzeul Militar Central. Pentru această instituţie execută, la comandă, o serie de lucrări şi restaurează altele.
1929 Are expoziţie personală în sala de la « Cartea Românească » Expune mai ales tablouri cu subiecte inspirate din istoria Dobrogei.
1930 A pictat biserica din Trestieni (Judeţul Prahova). Lucrează şapte luni la Sofia, unde merge ca invitat al ambasadorului român. A pictat cele patru laturi ale turnului primăriei de pe strada Banu Manta din Bucureşti.
1933 Candidează — fără succes — pentru ocuparea unui post la catedra de pictură de la Şcoala de Arte Frumoase din Iaşi.
1941—1945 Lucrează pentru Muzeul Militar Central.
1946 Are, în sala de la « Universul », ultima expoziţie personală. Louis Réau scrie elogios despre el.
Continuă să lucreze la Muzeul Militar Central.
1953 E prezent cu două lucrări la Expoziţia Anuală de Stat a Artelor Plastice.
1956 La 20 decembrie moare la Bucureşti, lăsînd neterminat ultimul său tablou: *Predarea lui Osman Paşa.*

1. AUTOPORTRET

2. ŢĂRAN ÎN FAŢA UNEI TROIŢE

3. LA DRUM

4. MOARTEA LUI DECEBAL

5. LUPTA LUI STEFAN CEL MARE CU TĂTARII LA VALEA ALBĂ

6. INTRAREA LUI MIHAI VITEAZUL IN ALBA IULIA

7. SCENĂ DE LUPTĂ

8. LUPTĂ CU TĂTARII (SCENĂ DE LUPTĂ)

9. ŞTEFAN CEL MARE ŞI VRÎNCIOAIA

10. STEJARUL DIN BORZEŞTI

11. LA HOTAR

12. BANUL UDREA BĂLEANU
ÎN LUPTA DE LA CĂLUGĂRENI

13. ŞTEFĂNIŢĂ VODĂ LA IZVOR

14. LUPTĂ CU TĂTARII (SCENĂ DE LUPTĂ)

15. ÎN URMĂRIREA PRĂZII

16. LUPTĂ CU TĂTARII
17. MOARTEA DOMNIȚEI RUXANDRA (detaliu)

18. ULTIMA NOAPTE A LUI MIHAI VITEAZUL

19. AVRAM IANCU VORBIND MULȚIMII

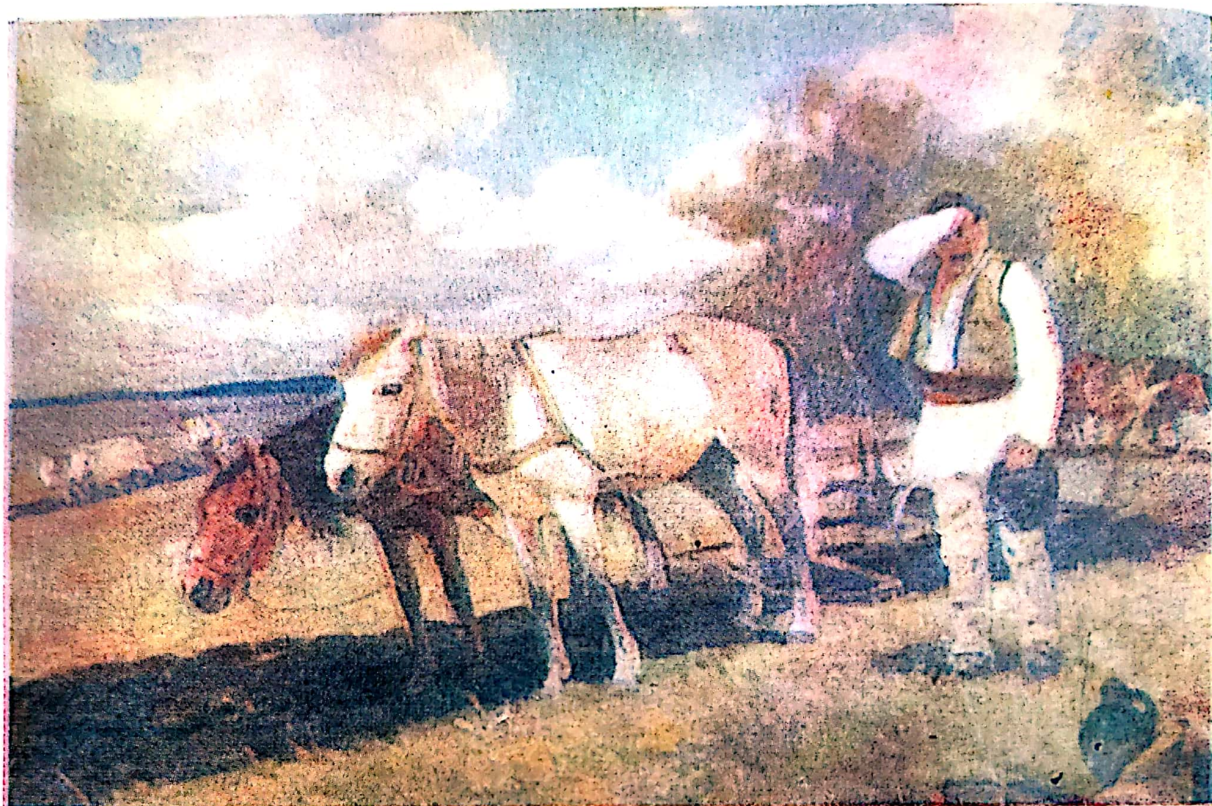
20. TUDOR VLADIMIRESCU CITIND PROCLAMAȚIA DE LA PADEȘ

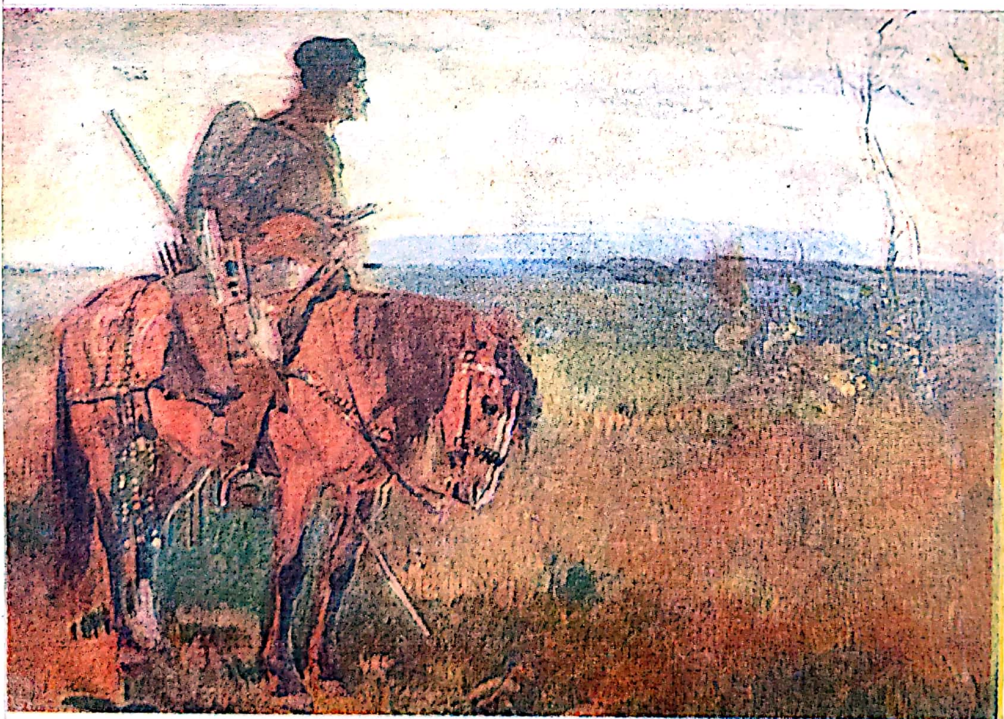
21. URMĂRIREA LUI IEREMIA GOLIA

22. RĂSCOALA ȚĂRĂNEASCĂ A LUI HORIA, CLOȘCA ȘI CRIȘAN

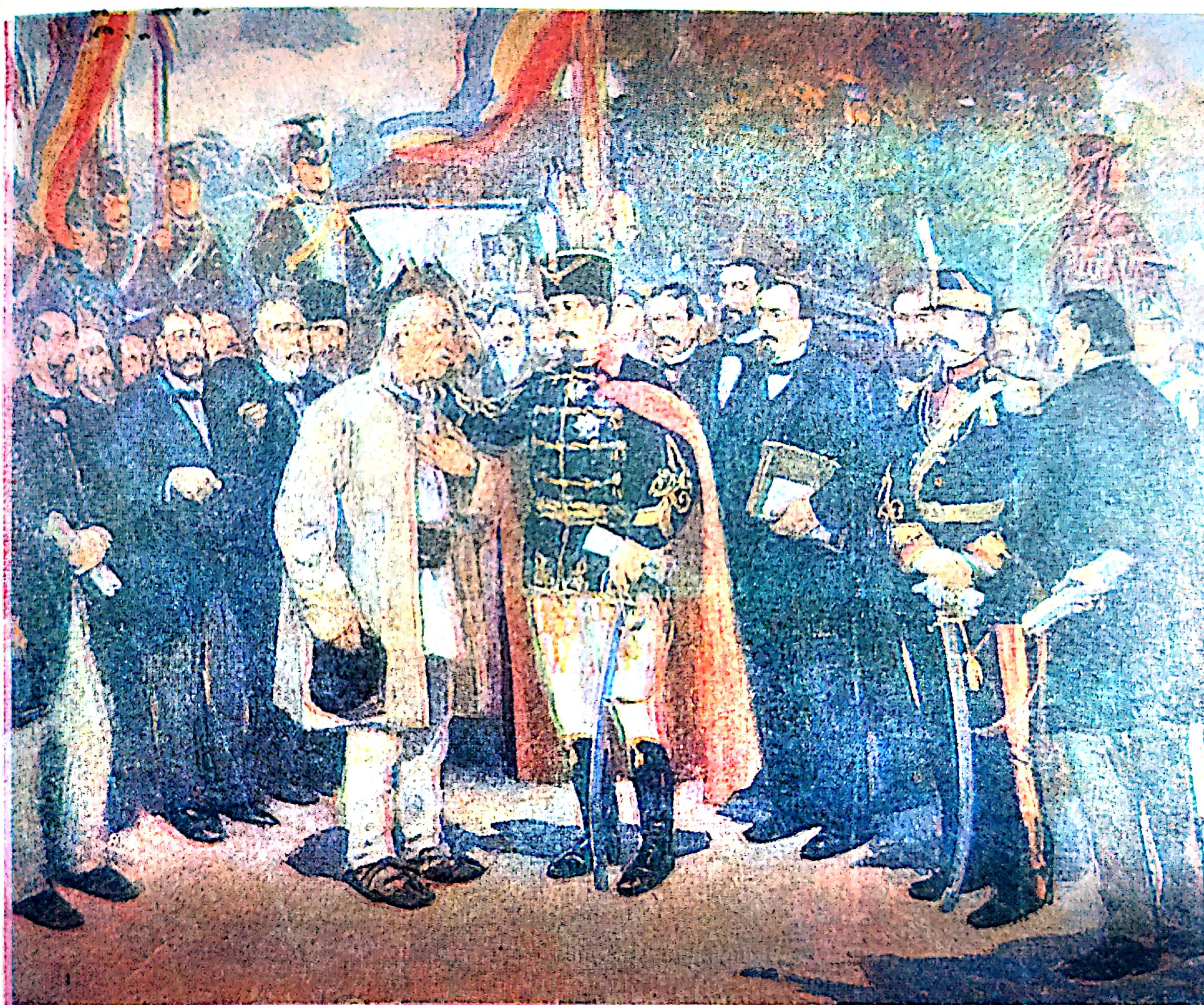

23. LA MUNCA CÎMPULUI

24. DE STRAJĂ

25. MOŞ ION ROATĂ ŞI CUZA VODĂ

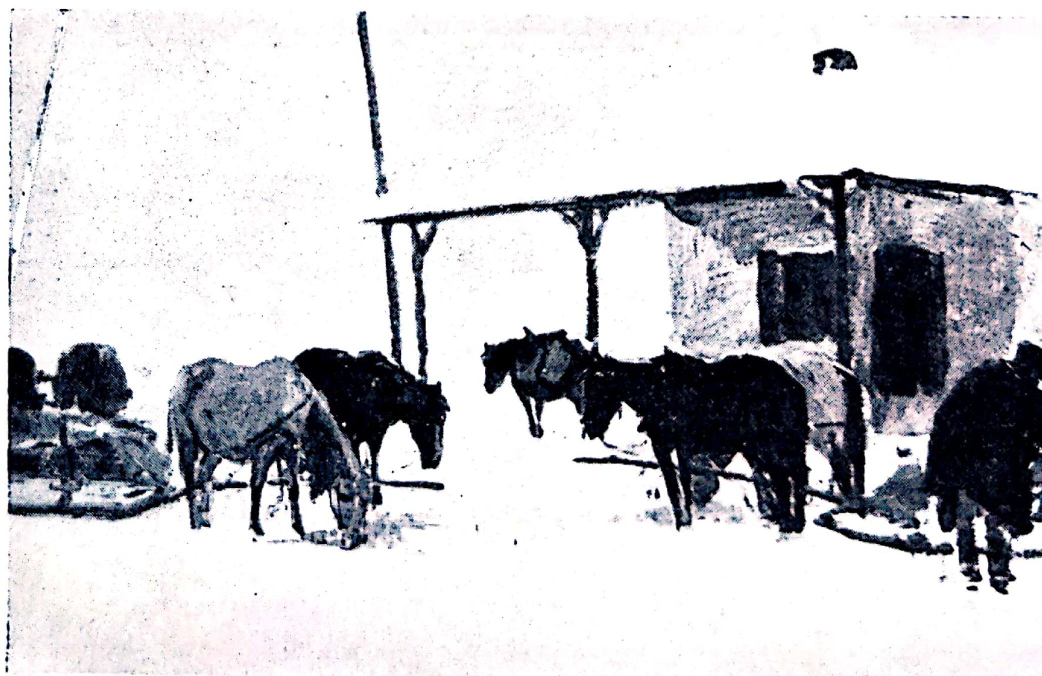
26. ŞARJA DE CAVALERIE DE LA ROBĂNEŞTI
27. CAZACI CAPTURÎND TUNURI DE LA TURCI ÎN 1877

28. DIN LUPTELE DIN JURUL PLEVNEI 1877

29. BARBU LĂUTARU (PETRECERE BOIEREASCĂ)

30. IARNA LA HAN

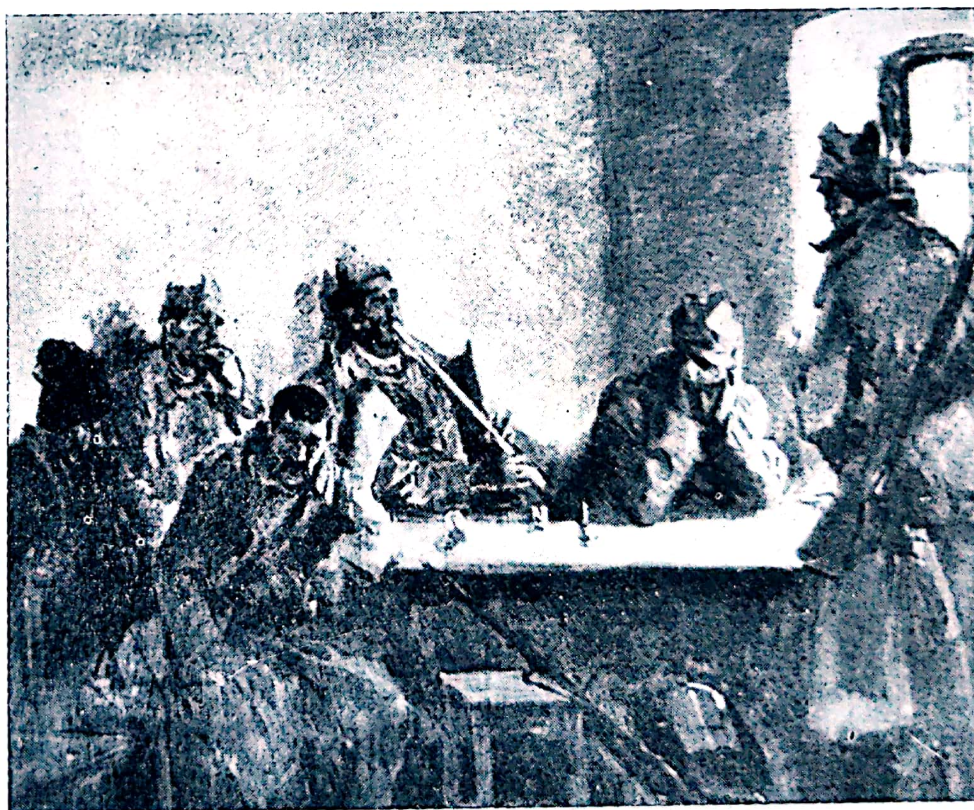
31. REZISTENȚA

COLECȚIA
SEVERIN

33. ŞARJA DE CAVALERIE DE LA ROBĂNEŞTI (variantă)

34. RETRAGEREA (1916)

←
32. COMPOZIŢIE

36. REFUGIUL
37. ÎN REFUGIU

35. ÎN REFUGIU

38. MĂRĂŞEŞTI

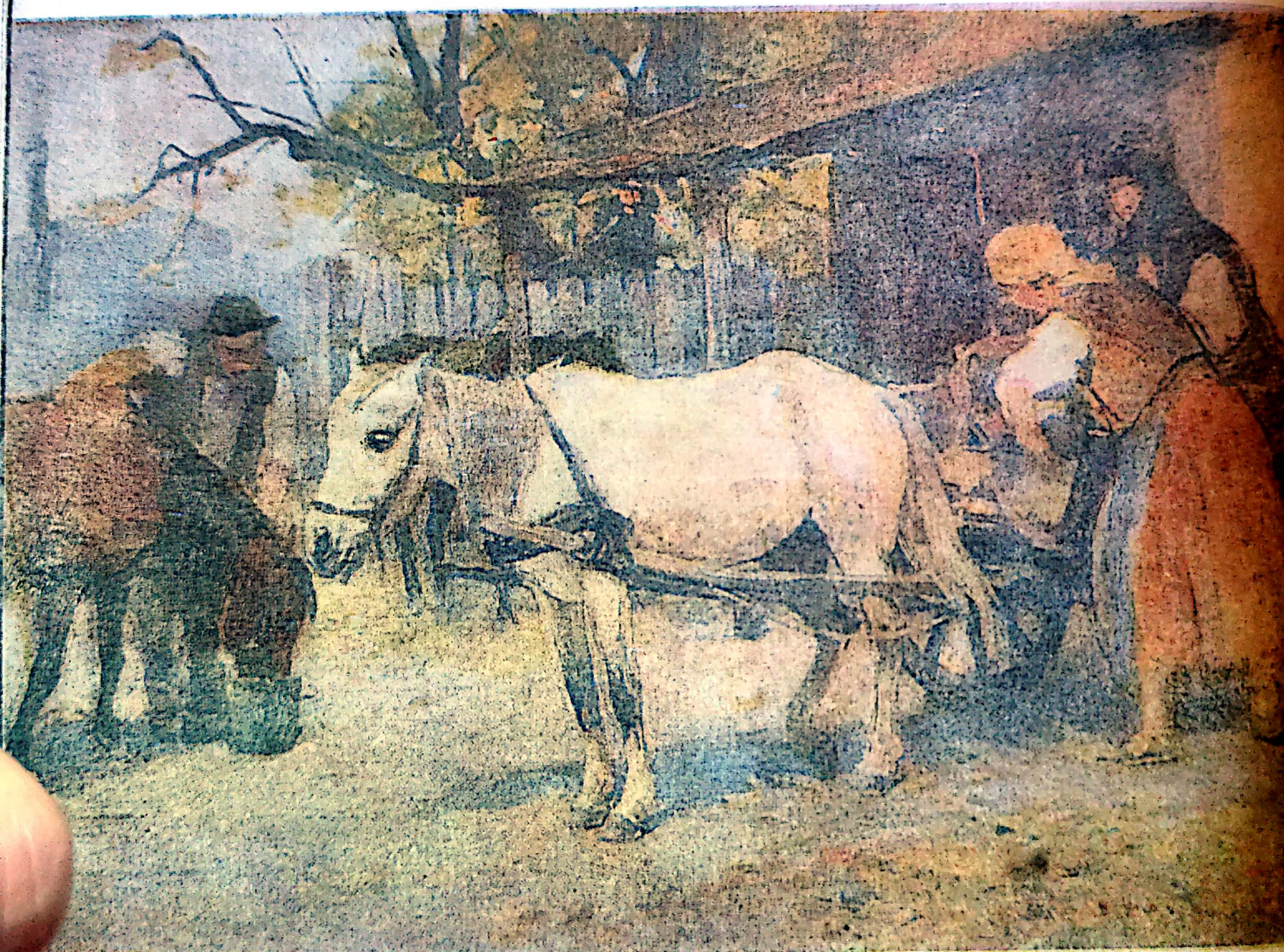

39. RĂNIT

40. ZUAV

41. LA OGRADĂ

42. CĂRUȚĂ CU CAI

43. CULĂ

44. PORTRETUL BUNICULUI

45. ȚĂRAN DIN CARPAȚI

46. FEMEI LA LEGATUL VIEI

47. ASPECT DE IARMAROC

48. PATRULA

49. PORTRET DE BĂRBAT
(PROFESORUL IOAN BORCEA
DIN CONSTANȚA)

50. CAPTURAREA UNEI COLOANE HITLERISTE ÎN MUNȚII TATRA (1945)

51. LUCRĂTOR CU SAPA

BIBLIOGRAFIE

AGNESE, ALEXANDRU, *Cronică artistică*, în « Curierul Olteniei » (Craiova), anul XXV, nr. 994 din 20—27 iunie 1915.

BACHELIN, LÉO, *Esquisse esthétique sur l'oeuvre du peintre Stoica D.*, Editura « Cartea Românească », Bucureşti, 1926.

BACHELIN, LÉO, *Exposition Stoica D.*, în « Analele Dobrogei » (Constanţa), anul X (1929—1930), fascicolele 1—12, pp. 182—195.

BREZIANU, BARBU, *Gruparea « Arta română »*, în « SCIA », (Bucureşti), nr. 1/1964.

BREZIANU, BARBU, *Tonitza*, Editura Academiei, Bucureşti, 1967.

BREZIANU, BARBU, *N. Grigorescu*, Editura Tineretului, Bucureşti, 1959.

BUNESCU, MARIUS, *Actele Fundaţiei A. Simu*, Bucureşti, 1944.

CHIOPS, *Cronică artistică*, în « Revista idealistă » (Bucureşti) anul XIII, nr. 9—10, septembrie — octombrie 1915, p. 171.

DAVIDESCU, M., *Monumentele istorice ale Olteniei*, Editura Meridiane, Bucureşti, 1964.

DRĂGUŢ, VASILE, V. FLOREA, DAN GRIGORESCU, M. MIHALACHE, *Pictura românească în imagini*, Editura Meridiane, Bucureşti, 1970 şi ediţia din 1976.

FLORIAN, S., *Expoziţii de pictură*, în « Revista idealistă » (Bucureşti anul XIII, nr. 11—12/noiembrie — decembrie 1915, pp. 229—230.

FORTUNESCU, C.D., *Expoziţia Stoica D.*, în « Arhivele Olteniei » (Craiova), anul VI (1927), nr. 41.

FORTUNESCU, C. D., *Arta în Oltenia*, în « Oltenia », (Craiova), 1943.

FRUNZETTI, ION, *Unirea în arta plastică*, în « Revista muzeelor » (Bucureşti), nr. 1/1966.

IONESCU, GRIGORE, *Bucureşti, ghid*, Bucureşti, 1938.

LAZĂR, NICOLAE, *Viaţa şi opera pictorului Stoica D.*. (manuscris), Bucureşti, 1956.

LAZĂR, NICOLAE, *Expoziţia Stoica D.*, în « Ultima oră » (Bucureşti), 4 octombrie 1946.

OPREA, PETRE, *Un aspect inedit ...* în « Revista muzeelor » (Bucureşti), nr. 9/1986.

PĂUN, AL., *Pictorul Stoica la Craiova*, în « Actualitatea » (Craiova), anul I, nr. 31, din 17 aprilie 1927.

PĂUN, AL., *Expoziţia Stoica D.*, în « Actualitatea » (Craiova), anul I, nr. 32/24 aprilie.

PETCU, MELANIA, *Artişti plastici români în primul război mondial şi lucrările lor din Muzeul Militar Central*, în « Studii şi materiale de muzeografie şi istorie militară, (Bucureşti), nr. 2—3 (1969—1970), pp. 326—337.

PELEANU, GEORGETA ş. a. *Galeria Naţională, ghid*, Editura Meridiane, Bucureşti, 1956.

PRODAN, CONSTANTIN, *Sculptura, pictura şi gravura românească*, Bucureşti, 1937.

RAVICI, V., *Expoziția Societății « Tinerimea Artistică »*, în « Arta română « (București), anul II (1904), nr. 4—5/aprilie—mai.

RÉAU, LOUIS, *L'Evolution de l'art roumain depuis ses origines jusqu'à nos jours*, Paris, 1946.

REMBRANDT, *Cronica artistică*, în « Flacăra » (București), anul I, nr. 28 din 28 aprilie 1912.

REZEANU, PAUL, *Pictorul oltean Stoica Dumitrescu*, în « Ramuri », (Craiova), anul X, nr. 11 (113) din 15 noiembrie 1973, p. 19.

REZEANU, PAUL, *Compoziții istorice. Expoziția Stoica D.*, în « Ramuri » anul XI, nr. 2 (116) din 15 februarie 1974.

REZEANU, PAUL, Stoica D., *Compoziții istorice. Expoziție organizată de Muzeul de Artă din Craiova*, Catalog, Craiova, 1974.

REZEANU, PAUL, *Artele plastice în Oltenia (1821—1944)*, Editura « Scrisul românesc », Craiova, 1981.

REZEANU, PAUL, *Muzeul de Artă Craiova, ghid*, Editura « Scrisul românesc », Craiova 1908.

REZEANU, PAUL, *Muzeul de Artă Craiova*, Editura Meridiane, București, 1985.

TĂNĂSESCU, TRAIAN, *Tragedii plastice*, în « Viața literară » (București), anul I, nr. 38 din 5 februarie 1927.

TOPÂRCEANU, ADRIANA, *Dialog între istorie și artă*, Editura militară, București, 1973.

VLĂDESCU, C., *Expozițiile*, în « Universul literar » (București), anul XLV, cap. 14, din 31 martie 1929.

Cataloagele *Expozițiilor Salonului oficial* 1909, 1910, 1911, 1912, 1913, 1914, 1915, 1916, 1917, 1924.

Cataloagele *Expozițiilor « Tinerimea Artistică »*, din 1904, 1906, 1907, 1909, 1910, 1911, 1912, 1913 ș.a.

— *Muzeul A. Simu și Casa Simu muzeu*, catalog, București, 1937.

— *Catalogul Expoziției « Săptămîna Olteniei » 24—30 octombrie 1943*, Craiova, 1943.

— *Pinacoteca Municipiului București*, Catalog, București, 1940.

— *Catalogul Expoziției anuale a artelor plastice*, București, 1953.

— *Ateneul Român, Expoziția retrospectivă a artiștilor români, pictori și sculptori din ultimii 50 de ani, catalog*, București, 1927.

« Universul literar » (București), diferite numere din 1909, 1915, 1926, 1927, 1929.

« Clipa » (București), mai multe numere din 1926, 1927, 1929.

« Pictura și sculptura » (București), nr. 2/mai 1915.

« Flacăra » (București), anul II, nr. 37/29 iunie 1913, p. 282.

« Cronica » (București), anul IX, nr. 18 din ianuarie 1974, p. 14.

Arhiva familiei.

LISTA ILUSTRAȚIILOR

17. MOARTEA DOMNIŢEI RUXANDRA (detaliu)
ulei pe pînză; semnat dreapta jos: Stoica D.; nedatat; Bucureşti, Muzeul Militar Central.

18. ULTIMA NOAPTE A LUI MIHAI VITEAZUL
ulei pe pînză; 1,550×1,040 m; semnat stînga jos: Stoica D.; nedatat; Bucureşti, Muzeul Militar Central.

19. AVRAM IANCU VORBIND MULŢIMII
ulei pe pînză; 1,180×1,190 m; semnat stînga jos cu roşu: Stoica D.; nedatat; Bucureşti, Muzeul Militar Central.

20. TUDOR VLADIMIRESCU CITIND PROCLAMAŢIA DE LA PADEŞ
ulei pe placaj; 0,700×1,010 m; semnat dreapta jos: Stoica D.; nedatat; Bucureşti, Muzeul Militar Central.

21. URMĂRIREA LUI IEREMIA GOLIA
ulei pe pînză 1,500×1,140; m; semnat stînga jos: Stoica D.; nedatat; Bucureşti, Muzeul Militar Central.

22. RĂSCOALA ŢĂRĂNEASCĂ A LUI HORIA, CLOŞCA ŞI CRIŞAN
ulei pe placaj; 0,695×0,990 m; semnat dreapta jos: Stoica D.; nedatat; Bucureşti, Muzeul Militar Central.

23. LA MUNCA CÎMPULUI
ulei pe carton; 0,700×1,000 m; semnat stînga jos cu brun: Stoica D.; nedatat; Bucureşti, Muzeul Naţional de Artă.

24. DE STRAJĂ
ulei pe carton; 0,490×0,680 m; semnat dreapta jos cu roşu: Stoica D.; nedatat; Bucureşti, Muzeul Militar Central.

25. MOŞ ION ROATĂ ŞI CUZA VODĂ
ulei pe carton; 0,710×0,910 m; semnat dreapta jos: Stoica D.; nedatat; Bucureşti, Muzeul Militar Central.

26. ŞARJA DE CAVALERIE DE LA ROBĂNEŞTI
ulei pe pînză; 1,025×1,980 m; semnat dreapta jos: Stoica D.; nedatat; Braşov, Muzeul de Artă.

27. CAZACI CAPTURÎND TUNURI DE LA TURCI ÎN 1877
ulei pe carton; Bucureşti, Muzeul Militar Central.

28. DIN LUPTELE DIN JURUL PLEVNEI 1877
cărbune pe hîrtie; semnat dreapta jos: Stoica D.

29. BARBU LĂUTARU (PETRECERE BOIEREASCĂ)
ulei pe pînză; 0,545×0,755 m; semnat stînga jos cu roşu: Stoica D.; nedatat; Craiova, Muzeul de Artă.

30. IARNĂ LA HAN
ulei pe carton; 0,490×0,695 m; semnat stînga jos cu negru: Stoica D.; nedatat; Craiova, Muzeul de Artă.

31. REZISTENŢA
tuş pe hîrtie; semnat şi datat dreapta jos: Stoica D./917. martie 2; colecţie particulară.

32. COMPOZIŢIE
ulei pe carton; 0,220×0,300 m; semnat stînga jos cu negru: Stoica D.; nedatat; Bucureşti, Muzeul Naţional de Artă.

33. ŞARJA DE CAVALERIE DE LA ROBĂNEŞTI (variantă)
ulei pe pînză; semnat stînga jos: Stoica D.; nedatat.

34. RETRAGEREA (1916)
ulei pe carton.

35. ÎN REFUGIU
ulei pe lemn; 0,350×0,500 m; semnat stînga jos cu roşu; Stoica D.; nedatat; Bucureşti, Muzeul Naţional de Artă.

36. REFUGIUL
ulei pe carton; 0,740×1,040 m; semnat dreapta jos: Stoica D.; nedatat; București Muzeul Militar Central.

37. ÎN REFUGIU
ulei pe pînză; semnat dreapta jos: Stoica D.; nedatat; București, Muzeul Național de Artă.

38. MĂRĂȘEȘTI
ulei pe carton.

39. RĂNIT
desen în tuș.

40. ZUAV (din armata franceză)
tuș pe hîrtie; semnat și datat dreapta jos: Stoica D. / 917.

41. LA OGRADĂ
ulei pe carton; 0,500×0,700 m; semnat dreapta jos cu roșu: Stoica D.; nedatat; București, Muzeul Național de Artă.

42. CĂRUȚĂ CU CAI
ulei pe lemn; 0,260×0,350 m; semnat stînga jos cu roșu: Stoica D.; nedatat; București, Muzeul Național de Artă.

43. CULĂ
ulei pe pînză; 0,740×0,650 m; semnat stînga jos: Stoica D.; nedatat; București, Muzeul Național de Artă.

44. PORTRETUL BUNICULUI
ulei pe pînză; colecție particulară.

45. ȚĂRAN DIN CARPAȚI
desen; colecție particulară.

46. FEMEI LA LEGATUL VIEI
ulei pe carton; 0,640×0,900 m; semnat și datat stînga jos cu roșu: Stoica D. 904; București, Muzeul Național de Artă.

47. ASPECT DE IARMAROC
ulei pe carton; 0,680×0,990 m; semnat stînga jos cu roșu: Stoica D.; nedatat; București, Muzeul Național de Artă.

48. PATRULA
tuș de hîrtie; semnat dreapta: Stoica D.; nedatat.

49. PORTRET DE BĂRBAT (PROFESORUL IOAN BORCEA DIN CONSTANȚA)
ulei pe pînză; 1,020×0,700 m; Craiova, colecția prof. Victor Olaru.

50. CAPTURAREA UNEI COLOANE HITLERISTE ÎN MUNȚII TATRA (1945)
ulei pe pînză; semnat dreapta jos: Stoica D.; nedatat; București, Muzeul Militar Central.

51. LUCRĂTOR CU SAPA
ulei pe pînză; 1,000×0,600 m; semnat și datat stînga jos cu negru: Stoica D. 921; București, Muzeul Național de Artă.

STOICA D. ET SON ŒUVRE

Entré dans l'histoire des beaux-arts roumains comme auteur d'un des plus fameux tableaux, *L'Entrée triomphale de Michel le Brave dans Alba Iulia*, Stoica D. est aujourd'hui tombé dans l'oubli. C'est donc un devoir de le ramener dans la mémoire des contemporains.

Né à Zănoaga, département de Dolj, le 11 mai 1886, Stoica Dumitrescu a étudié à l'École des Beaux-Arts de Bucarest entre 1900 et 1905, comme élève de G. D. Mirea et d'Ipolit Strîmbulescu. Il débuta à « Tinerimea Artistică» en 1904. Médaille d'argent de l'École, il s'engagea à la Maison des Arts, commença à collaborer avec des dessins aux revues « *Arhitectura*», « *Sămănătorul*», « *Neamul Românesc*», « *Floarea Darurilor*», etc. et illustra des livres pour enfants et des manuels scolaires. Ce fut Nicolae Iorga qui le remarqua et qui lui conseilla d'étudier l'histoire des Roumains et d'exécuter des compositions historiques inspirées du glorieux passé de notre peuple.

En automne 1909, bénéficiant de la première bourse « Nicolae Grigorescu», il se rendit à Munich afin d'y parachever ses études à la Kunstakademie. Là, ayant pour professeur Angelo Ianco, il perfectionna sa manière de dessiner et apprit à peindre des chevaux. Les meilleures de ses œuvres, il les présenta à la « Kunstverein» de Munich, à « Tinerimea Artistică» et au Salon Officiel de Bucarest. Mobilisé en 1913, Stoica fit la campagne aux côtés de N. Iorga. Les deux mois qu'il passa auprès du grand historien le rapprochèrent davantage de ce dernier. Revenu à Munich, il ne devait plus y travailler que jusqu'à l'été 1914, quand éclata la première guerre mondiale et quand il dut regagner définitivement le pays. L'automne suivant il ouvrit dans la salle « Minerva» de Bucarest sa première exposition personnelle.

L'entrée de la Roumanie en guerre, en août 1916, le contraigna à interrompre son activité. De nouveau mobilisé, le peintre fut envoyé sur le front de Dobroudja où il fut grièvement blessé. La constitution de l'équipe d'artistes auprès du Grand Quartier Général de l'armée en vue d'exécuter des ouvrages à même de refléter, dans un futur musée militaire national, l'héroïsme des soldats roumains, détermina le peintre Stoica D. à troquer l'arme contre le pinceau. Revenu à sa profession, il eut l'occasion de réaliser nombre de compositions où sont mises en évidence ses qualités de peintre de batailles. Ayant la vocation de ce genre de peinture, il se déploya sur de grandes surfaces où les dizaines de personnages, les chevaux et l'armement trouvent leur place dans de remarquables compositions. Datant de cette période, on lui doit bien des tableaux inspirés des hauts faits des combattants roumains, auxquels il fut témoin.

Après la fin de la guerre, en novembre 1918, Stoica D. regagna Bucarest. Quelques mois plus tard il devait se rendre en Italie afin de surveiller l'impression en 300 000 exemplaires — dans d'excellentes conditions graphiques — de son ouvrage *Le diplôme des héros tombés au champ d'honneur*.

D'Italie, le peintre partit pour la France où — sur l'ordre du gouvernement roumain — il exécuta à l'intention de la section roumaine du Musée de l'Histoire de la Guerre de Paris quelques peintures à même d'illustrer la participation de notre pays à la première guerre mondiale. Lors de l'inauguration du musée, le panneau roumain — avec ses tableaux — fut considéré comme l'un des plus réussis.

Revenu en Roumanie vers la fin de l'année 1920, le peintre fut engagé par les Éditions « Cartea Românească» où il eut à illustrer les romans de Mihail Sadoveanu, les récits de Ion Creangă, ceux de Petre Ispirescu, etc. À son tour, le Musée Militaire Central lui passa nombre de commandes pour des compositions à sujet historique. À partir du printemps 1924, six années d'affilés il présenta au public bucarestois des expositions personnelles. Au Salon Officiel et à « Tinerimea Artistică», il exposait, en dehors des compositions à thèmes historiques, des scènes de genre inspirées de la vie des paysans roumains — auberges, fêtes populaires, etc. —, tout comme des paysages et des portraits. Son langage pictural faisait voir l'équilibre de la construction des plans, un rythme vigoureux et expressif des volumes. L'effort de rendre l'ambiance historique et de cultiver le sentiment patriotique est, lui aussi, caractéristique de toute composition à sujet historique. Parvenant à évoquer, avec passion et talent, des scènes qui ressuscitaient des événements de toute notre histoire, le peintre Stoica D. avait en même temps le don de conférer à ses ouvrages des qualités artistiques remarquables. Son souci de reconstituer fidèlement les faits, les costumes, le cadre historique — l'amitié de Nicolae Iorga lui a été, certes, bénéfique, bien que décisifs y aient été son talent et sa formation professionnelle — témoigne d'une méritoire façon de concevoir le rôle éducatif et la mission morale de l'art. La signification spirituelle de ses toiles à caractère historique est évidente et elle a contribué sans conteste pendant des lustres à l'éducation du public dans le sentiment de la dignité nationale.

À partir de 1929, Stoica D. a travaillé sourtout pour le Musée Militaire Central de Bucarest. Peu de temps après, sa présence dans la vie artistique du pays s'estompa. Assailli par des commandes, le peintre prêtait moins d'intérêt à la qualité artistique de ses ouvrages. Sa dernière manifestation publique a été l'exposition personnelle de septembre 1946 dans la salle « Universul». Notre passé historique aussi bien que des moments de la guerre contre l'Allemagne hitlérienne y trouvaient une émouvante évocation. Des expositions collectives eurent bien rarement l'occasion de présenter après cette date ses toiles. Son dernier tableau, *La reddition d'Osman pacha* est demeuré inachevé. L'artiste Stoica D. est mort le 20 décembre 1956.

Son œuvre, traversée d'un bout à l'autre d'un vibrant message patriotique, est riche.

Considéré sous la perspective de plusieurs dizaines d'années, son héritage artistique nous apparaît à ce jour dans sa véritable lumière. Les beaux-arts roumains ne compten t avant lui aucun peintre à avoir créé tant de compositions à sujet historique. Tous les grands moments de notre histoire s'y reflètent. L'artiste fit montre d'un intérêt passionné pour les époques d'Étienne le Grand, de Vlad Ţepeş et de Michel le Brave; les événements ayant marqué les règnes de ces trois héros nationaux sont rendus dans nombre de ses tableaux. Stoica D. a su, de par le choix des moments les plus significatifs, à un ample écho patriotique, ranimer l'histoire. La mise en page, l'équilibre des compositions, le savoir de rendre la qualité spécifique des tissus, le chromatisme et la surprenante mobilité du pinceau se sont imposés auprès d'un large public, bien que les moments de grande

inspiration ne soient pas abondants dans son œuvre. Parfois la rigueur manque, une excessive agglomération de figures humaines et de chevaux — ces derniers ne font jamais défaut dans ses toiles —, une certaine confusion des plans et des volumes s'y font jour. Et ils sont nombreux ceux qui affirment que Stoica D. a été un excellent réalisateur de documents visuels, un incomparable illustrateur de manuels scolaires, mais moins un artiste.

Contemporain, participant ou témoin oculaire de trois guerres, Stoica D. réalisa nombre d'ouvrages inspirés de ces événements vécus. Un chromatisme spécifique, sobre, rentenu, mais capable de rendre l'ambiance affective, en est caractéristique.

L'histoire des beaux-arts roumains enregistre également la prédilection de Stoica D. pour la peinture des chevaux. Le cheval est présent dans toutes les hyposthases: dans les compositions à sujet historique, dans les scènes de guerre — où le cheval de selle en lutte l'emporte —, mais dans les scènes de genre aussi où l'artiste se plait à peindre le cheval de trait. Bon connaisseur de l'anatomie de ce bel animal, Stoica D. est hors de pair en tant que peintre du cheval.

On a déjà mentionné la place qu'occupent dans sa création les scènes rustiques de genre, les paysages et les portraits. Ces derniers, peints dans une palette sobre, bénéficiant d'une construction claire, parviennent le plus souvent à rendre avec authenticité la vigueur morale et physique des modèles.

Abordant avec talent un large éventail de genres, Stoica D. a fait preuve de qualités artistiques qui justifient le rappel de sa création dans la mémoire de nos contemporains et l'appréciation de son œuvre à sa réelle valeur.

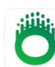
En français par
RODICA MARIA VALTER

Bun de tipar: IANUARIE 1990
Apărut 1990; coli de tipar 2; planşe 20

Întreprinderea Poligrafică „Arta Grafică"
Calea Şerban Vodă Nr. 133
Bucureşti, România

Lei 26

ISBN 973–33–0049–7